

Rituály v mateřské škole

Martina Valcová

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina Valcová**
Osobní číslo: **H140423**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Rituály v mateřské škole**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury o rituálech v mateřské škole.
Vymezení terminologie a teoretických východisek týkajících se rituálů a pravidel organizace v mateřské škole.
Příprava metodiky empirické části a zpracování projektu výzkumu.
Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím interview a pozorování.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi mateřských škol.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KAUFMANN-HUBER, Gertrud. Děti potřebují rituály. Praha: Portál, 1998. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-203-3.

KAŠČÁK, Ondrej. Škola ako rituálny priestor. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010. ISBN 9788080823603.

KUNZE, Petra a Catharina SALAMANDER. Malé děti potřebují rituály. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3405-4.

MALONEY, Carmel. The Role of Ritual in Preschool Settings. Early Childhood Education Journal. 2000, vol. 27, no. 3 s. 143-150. ISSN 1082-3301. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jana Doležalová, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **11. října 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 11. října 2017

doc. Ing. Aněžka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29. 1. 18

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nezjednodušeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy;

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odezvané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, upisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odezváním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užívá-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užívat či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tématem bakalářské práce jsou rituály v mateřské škole. Cílem je odhalit a popsat rituály, které učitelky v mateřské škole realizují. Práce je teoreticko-empirického charakteru. Teoretická část se zabývá obecným pojetím rituálu z pohledu různých autorů. Rituál je zde zasazen do pedagogických souvislostí. V empirické části jsou popsány výsledky kvalitativního výzkumu. Ve výzkumu byla využita metoda polostrukturovaného interview s učitelkami mateřských škol. Rozhovory byly přepsány do písemné podoby a zpracovány metodou otevřeného kódování. Jednotlivé rituály byly sledovány metodou participačního pozorování a zaznamenány do pozorovacích archů. Z analýzy dat vyplynulo šest hlavních kategorií. Výsledky výzkumu odhalily důležitost a prospěšnost rituálů pro děti v mateřských školách.

Klíčová slova: rituály, ritualizace, výchovně vzdělávací činnost

ABSTRACT

The topic of the bachelor's thesis is the rituals in the kindergarten. The aim is to reveal and describe the rituals that teachers perform in the kindergarten. The thesis is theoretically-empirical. The theoretical part deals with the general concept of ritual from the various authors' point of view. The ritual is set to the pedagogical contexts. The empirical part describes the results of qualitative research. The semi-structured interview with teachers of kindergarten was used in the research. The interviews were transcribed in writing and processed by open encoding. The individual rituals were watched by participatory observation and recorded in observation sheets. Six main categories emerged from the data analysis. The research findings revealed the importance and benefits of rituals for children in kindergartens.

Keywords: rituals, ritualization, educational activities

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především paní PhDr. Janě Doležalové Ph.D za její pozitivní přístup a cenné rady, které mi ochotně poskytovala po celou dobu tvorby bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem učitelkám a mateřským školám, které mi umožnily výzkum realizovat. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat rodině, která mi byla oporou po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RITUÁL JAKO PRŮVODCE ŽIVOTEM	11
1.1 RITUÁL JAKO POJEM	11
1.2 FUNKCE RITUÁLŮ	13
1.3 DĚLENÍ RITUÁLŮ	14
2 RITUÁL VERSUS RITUALIZACE V MATEŘSKÉ ŠKOLE	16
2.1 MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO MÍSTO REALIZACE RITUÁLU.....	18
2.2 RITUÁL JAKO PROSTŘEDNÍK K NAPLŇOVÁNÍ POTŘEB DÍTĚTE.....	19
2.3 REŽIM DNE JAKO SOUČÁST RITUÁLNÍCH AKTIVIT MATEŘSKÉ ŠKOLY	20
2.4 RITUÁLY V MATEŘSKÉ ŠKOLE V ROČNÍCH OBDOBÍCH	22
II PRAKTICKÁ ČÁST	24
3 METODOLOGIE VÝZKUMU	25
3.1 HLAVNÍ VÝZKUMNÝ CÍL	25
3.2 HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA	25
3.3 DÍLČÍ VÝZKUMNÉ CÍLE	25
3.4 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	25
4 VÝZKUMNÝ POSTUP A SBĚR DAT	26
5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	28
5.1 POHLED UČITELEK NA RITUÁL	29
5.1.1 Rituál jako zážitek a prožitek	29
5.1.2 Tradice jako důvod realizace rituálů učitelek	29
5.1.3 Vztahy jako klíčový prvek realizace rituálů.....	29
5.2 RITUALIZACE V MATEŘSKÉ ŠKOLE	30
5.2.1 Ritualizace jako průvodce výchovně vzdělávacím procesem.....	30
5.2.2 Druhy ritualizací.....	31
5.3 RITUÁLY V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY	34
5.3.1 Typy učitelek.....	34
5.3.2 Zaměření rituálů v mateřské škole	35
5.4 PŘÍNOS RITUÁLŮ PRO DĚTI OČIMA UČITELEK.....	41
5.4.1 Rituál jako záruka stability dítěte.....	41
5.4.2 Rituál jako obohacení dítěte.....	41
5.4.3 Rituál jako utužovatel společenství.....	43
5.5 ÚSKALÍ RITUÁLŮ PRO DĚTI OČIMA UČITELEK	44
5.5.1 Obava ze stereotypu rituálu.....	44
5.5.2 Očekávání rodičů jako stresový faktor učitelek	44
5.6 ZDROJE RITUÁLŮ	45
5.6.1 Inspirace učitelek k rituálům	45
6 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	49
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	56
SEZNAM TABULEK.....	57
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

Rituály nás provázejí celým životem. Často pomáhají zvládnout náročné životní či krizové situace, které nás mohou potkat, když to zrovna nečekáme. I když se někomu může zdát, že jsou rituály přežitkem, tak právě našim výzkumem můžeme dokázat, že tomu tak není a že ze života nevymizely. Na základě vlastní praxe můžeme potvrdit, že právě malé děti mají silnou touhu po každodenních pravidlech a rituálech, které jsou tak důležitým zprostředkovatelem pocitu jistoty a bezpečí. Tyto pocity dětem nekládá do života jen rodina, ale i mateřská škola.

V teoretické části práce uvádíme názory několika autorů a jejich chápání a výklad pojmu rituál. Dále v práci zmiňujeme také dělení a funkce rituálů podle Van Gennepa (1997).

V praktické části pracujeme s pojmem rituál v souvislosti s mateřskou školou. Zde se zabýváme především tím, proč jsou nejen rituály, ale i ritualizace pro děti v mateřské škole důležité a při jakých příležitostech jsou využívány.

Cílem výzkumu, který je interpretován a objasněn v empirické části, je odhalit a popsat jaké rituály učitelky v mateřských školách realizují. Dalším dílčím cílem je odhalit přínos i úskalí rituálů, jak pro děti, tak i pro učitelky. Posledním dílčím cílem je odhalit, kde se učitelky inspirují při výběru rituálů. Data budou získána prostřednictvím polostrukturovaných interview s učitelkami mateřských škol a participačním pozorováním. Získaná data z polostrukturovaných interview budou pak analyzována metodou otevřeného kódování. Získané informace od učitelek budou ověřeny v praxi prostřednictvím zúčastněného pozorování ve vybraných mateřských školách.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RITUÁL JAKO PRŮVODCE ŽIVOTEM

Pod pojmem rituál se některým automaticky vybaví činnosti spojené s každodenní rutinou, jako je například ranní hygiena, snídane nebo odchod do zaměstnání. Jiní mají tento pojem spjatý s duchovní sférou, a to především s oslavami velkých křesťanských svátků Vánoc a Velikonoc. Mezi specifické druhy rituálů patří také oslavy týkající se narození dítěte, svatba či pohřeb. Zvláštní kategorii tvoří také tzv. sportovní rituály, které dokáží některé ze sportovců vybudit k maximálním výkonům. Rituály nás provází již od raného dětství a postupně formují naši osobnost, názory, návyky a postoje v průběhu celého života. Rodiče nás už jako malé vedli k dodržování základních pravidel chování, ať už je to pozdrav, poděkování či správné stolování. Všechny tyto aktivity můžeme zařadit do kategorie sociálních rituálů. Zamyslíme-li se nad rozsahem rituálů, zjistíme, že je jich opravdu mnoho a zasahují do všech oblastí života nejen jednotlivců, ale i národů.

1.1 Rituál jako pojem

Jak uvádí Kunze, Salamander (2011) rituály jsou důležitým spojovacím článkem, nejen pro jedince a skupiny, ale hlavně pro společnost. Rituály nám poskytují pocit bezpečí a jistoty, podporují samostatnost, stanovují hranice a pravidla. Rituály nám umožňují lépe překonávat obavy a různá krizová období. Poskytují nám oporu, důvěru a v neposlední řadě posilují také naše sebevědomí. Rituály slouží jako pedagogické prostředky pro výchovu a vzdělávání dětí (Kaščák, 2009). Rituály můžeme provádět jak bezděčně, tak záměrně (Kunze, Salamander, 2011). Velké rituály vychází z lidových tradic a zvyklostí. Rituály se dodržují nejen v rodině, ale i v mateřské škole. Právě zde probíhají kromě velkých rituálů také ritualizace. Ty jsou velkým pomocníkem jak učitelkám, tak dětem při organizaci dne. Minirituály či ritualizace nás provází každým dnem. Cílem velkých rituálů v souvislosti s mateřskou školou je především to, aby se děti odpoutaly od každodenních činností a prožily tak něco výjimečného a nezapomenutelného.

Kaščák (2009) uvádí, že smyslem rituálů je osobnostní transformace jedince. Kunze, Salamander (2011) poukazují na to, že smysl rituálů nelze chápat jen logicky, ale upozorňují na fakt, že rituály jsou uznávané a zachovávané několika generacemi, staletími. Rituály nás provází celým životem. Bez nich bychom všední dny jen těžko zdolali (Kunze, Salamander, 2011).

„Rituály jsou kamenné ukazatele vytyčující cestu, po níž jsme přišli a která nás ještě čeká.“

„Bez nich se ztratíme“ (Fulghum, 1995, 27).

V současné době se objevuje mnoho názorů na téma, co je to vlastně rituál a jaké jsou jeho podoby.

„Pojem rituál je odvozen od latinského slova „ritus“ ,které označuje zvyklost projevující se v řeči, gestech a jednání, případně počínání podléhající určitým pravidlům a realizované v určitém sledu.“ (Kunze, Salamander, 2011, 11)

Rituál se spojuje se vztahy ve skupině a sdílí se kolektivně. Je založen na určitém chování členů skupiny, které se ve vymezeném čase pravidelně opakuje a tak se stává běžným. Rituál původně vznikl jako reakce na určitou situaci, při níž se jedinec potýkal se strachem, nebo se nad něčím rozhodoval. Jeho opakované chování se tak stalo rituálem (Stehlíková-Babyrádová, 2002). To je však jen jeden z mnoha pohledů, jak můžeme na pojem rituál nahlížet.

Zajímavý názor má například Eriksen (2008), jež tvrdí, že rituály jsou veřejné události svázané pravidly, které lépe vysvětlují vztah mezi pozemským a duchovním světem. Kunze a Salamander (2011) popisují rituály z pohledu rodinného života, poukazují na smysl rituálu, což znamená upevňování vztahů mezi lidmi a navozování společně prožívaných situací. Zastávají názor, že většina rituálů vychází z rodinných tradic.

Přikláníme se také k názoru, že v současné uspěchané době je důležité rodinné vazby posilovat, a v rámci upevňování rodinných svazků, vymýšlet rituály nové.

Rituály však existují ve všech kulturách a doprovázejí každého člověka celým životem od raného dětství po dospělost a stáří. Probíhají denně a mají určitý řád. Za rituály můžeme považovat jak Vánoce, tak narozeniny nebo také ranní hygienu, pozdrav či vyprávění pohádek na dobrou noc. Jak píše Robert Fulghum ve své knize „Od začátku do konce – naše životní rituály“ „*Náš život je jeden nekonečný rituál*“ (Fulghum, 1995, 24).

Pomocí rituálů můžeme vymezit hranice, určovat hodnoty a stanovit pravidla, a to vše bez postihu. K zamyšlení je názor právě Fulghuma, který říká, že: „*Rituály neznamení vždy slova, oficiální a slavnostní chvíle a publikum. Často jsou to události, probíhající beze slov a o samotě – vystačíme si při nich sami. Nejsilnějším zasvěcením je sebereflexe – opakované ohlédnutí za vlastním životem. Vidíme řeky, jež jsme přebrodili, brány, které jsme otevřeli a pak jimi prošli, horské průsmyky, které jsme překonali*“ (Fulghum, 1995, 43).

Tento pohled na rituály je velmi zajímavý a docela neobvyklý. Mnoho autorů nahlíží na rituály spíše z hlediska společenského, avšak Fulghum poukazuje na důležitost rituálu pro

jedince. Obecně můžeme konstatovat to, že rituály v sobě ukrývají velkou sílu a mohou nás tedy ovlivnit.

V rámci bakalářské práce, která je zaměřena na rituály v mateřské škole, nás zajímalo zařazení rituálních aktivit do pedagogických souvislostí. O těch pojednává Kašćákova kniha „Škola jako rituálny priestor“. Rituály predstavujú aktivity schopné formovat chování lidí a socializovat je. Jsou součástí pedagogických zájmů a měly by tak systematicky vést lidi k určitým cílům (Kašćák, 2010).

Kašćák ve své knize také vysvětluje rozdíl mezi rituálem a ritualizací. Podle něj jsou totiž rituály specifické aktivity, které se odlišují od běžného života tím, že jsou vyjíměčné, konají se mnohdy jen jednou za život a mají silný symbolický obsah. Může jít o významný druh ceremoniálu, který má slavnostní začátek i konec. Takové ceremonie se obvykle konají nejen ve veřejných organizacích, ale také v prostředí školy. Mezi významné symbolické rituály můžeme zařadit například vstup dítěte do školy a s ním spojený zápis, který také probíhá ve slavnostním duchu. Jedná se tedy o specifický typ přechodového rituálu. V tomto případě dochází k přechodu dítěte z rodiny do školy. Dítě tak získává nové postavení v novém kolektivu vrstevníků. Ke každé životní etapě se váže nějaký rituál, který je doprovázen určitou ceremonií. Jako příklad můžeme uvést maturitní zkoušku, které předchází určité rituální aktivity, jako třeba stužkovací večírek. Dále zde patří také imatrikulace či promoce. Pro všechny zúčastněné se jedná o velmi emotivní zážitek. Výše uvedené příklady tedy můžeme považovat za rituály s velkým „R“, jejichž charakteristickými znaky jsou především změny v chování jedince, jeho celková osobnostní proměna a životní posun o úroveň výše (Kašćák, 2010).

1.2 Funkce rituálů

Každý rituál plní určité funkce. Van Gennep (1997) zdůrazňuje časovou funkci rituálu. V souvislosti s mateřskou školou tato funkce umožňuje dětem pochopit sled událostí v roce. Cova, Sale (2000) zase upřednostňuje funkci, která souvisí s utvářením komunity. Lemešová (2011) pak poukazuje na funkci soudržnosti. V mateřské škole tato funkce souvisí s upevňováním vztahů v dětském kolektivu. Bushnell (1997) považuje za důležitou funkci stabilizační, která v mateřské škole napomáhá udržovat děti v psychické rovnováze. Kašćák (2010) se v knize „Škola jako rituálny priestor“, odvolává na Kurtha, který funkce rituálů popsal takto.

Funkce rituálů ve školním prostředí Kurth (Kurth, 2002 in Kaščák, 2010):

- ⑩ **Funkce oddělení** – tuto funkci splňují především rituály týkající se vstupu do školy (uvítání prvňáků, imatrikulace, zápisy).
- ⑩ **Funkce zabezpečování konsenzu a korespondence s hodnotami instituce** – jde o uvítání nových žáků, kde starší spolužáci prostřednictvím svých vystoupení poukazují na důležitost dodržování určitých norem a pravidel, což ovlivňuje úspěšnost ve škole.
- ⑩ **Funkce sociálních rozdílů mezi učiteli a žáky** – souvisí s pravidly pedagogické komunikace a určenými organizačními prvky dané školy (zasedací pořádek, pravidla školního řádu).
- ⑩ **Funkce předstírání spojitosti školy a života** – jedná se o uplatnění a následné zařazení žáků do nového života (přechod žáků ze základní školy na vybranou střední školu, učiliště).
- ⑩ **Funkce kontrolované shovívavosti** – jde o regulované porušování školních norem, vytváří se prostor pro uvolnění afektu (školní oslavy – karneval, výročí školy, svátky).
- ⑩ **Funkce prosazování pořádku organizace školy** – jde o dodržování pravidel stanovených, v případě jejich porušení následuje trest, který je platný pro všechny žáky bez jakéhokoliv rozdílu.

Kurth dle našeho chápání těmito funkcemi poukazuje především na dodržování pravidel a norem.

1.3 Dělení rituálů

Dle Van Gennepa (1997) většina rituálů spadá do kategorie rituálů přechodových. Van Gennep (1997) byl jeden z prvních průkopníků, který se zabýval klasifikací rituálů.

Rituály rozdělil podle několika různých hledisek na:

Pozitivní – jsou projevem vůle a činu, odpovídají chtění a díky nim můžeme dosáhnout námi stanoveného cíle a můžeme jimi něco ovlivnit nebo změnit.

Negativní – jsou označovány také jako tabu, jejich cílem je vyhnout se či předejít nějaké situaci, aby nedošlo k problému.

Sympatetické – mají spíše náboženský podtext, jsou zaměřeny na víru v působení opaku na opak, nejvíce se těmito rituály zabývala animistická škola E. B. Taylora.

Kontaktní – jsou v opozici s rituály sympatetickými, v těchto rituálech je kladen důraz na dotyk a materiálnost, jejich působení je bezprostřední.

Přímé – jsou charakteristické okamžitou platností a vyznačují se krátkodobým účinkem

Nepřímé – jsou opakem rituálů přímých, jejich účinek se dostaví za delší časový úsek a můžeme je považovat za jakýsi spouštěč věcí budoucích.

Van Gannep (1997) v základu rozděluje rituály na **animistické a dynamistické**. Animistické neboli osobní rituály se mohou lišit a být tak pro každého individuální. Opakem jsou pak rituály dynamistické, jinak řečeno neosobní, ty jsou uplatňovány společností.

Interpretace rituálů jako takových je velmi složitá a diskutabilní, protože jeden rituál je možno prezentovat více způsoby. Záleží tedy na tom, jaký postoj jedinec k danému rituálu zaujme.

Dle Van Gennepa (1997) většina rituálů spadá do kategorie rituálů přechodových. Jde o specifické typy rituálů, které se zaměřují na přechod z jednoho světa do druhého.

Preliminární – jedná se o rituály odlučovací od předchozího světa jako například odloučení od rodiny a přechod do mateřské školy.

Liminární – jedná se o rituály prahové, můžeme tedy říct, že jde o přechod z minulosti do budoucnosti, patří zde také dodržování pravidel.

Postliminární – jde o rituály přijetí a sloučení, patří zde například vstup dítěte do nového prostředí a kolektivu mateřské škol.

2 RITUÁL VERSUS RITUALIZACE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

S pojmem rituál souvisí také již zmiňovaný pojem ritualizace neboli rituální aktivita. Tato dvě podobná slova mají v mnoha aspektech hodně společného, avšak v něčem se od sebe přece jen liší. Velký rituál je určitým způsobem naplánovaná a uvědomělá ceremonie, o které vědí předem jak účastníci, tak i zúčastnění. Tento slavnostní akt v nás zanechává silnou vzpomínku. Naopak ritualizace je podle Kašćáka (2010) taková rituální aktivita, kterou provádíme běžně a často automaticky. Je to aktivita, které chybí určitá vznešenost či grandióznost, ale především hlubší význam. Charakteristickým znakem ritualizace je rutina a zvyk. I když v mateřských školách probíhají velké ceremonie, jako je například vánoční besídka, karneval či svátek matek nejsou však tak zásadní, jako právě ritualizace. Jsou to podle Závodyové (2009) specifické rituální aktivity, jejichž cílem je zabezpečit plynulou organizaci dne. Ritualizace tak vnáší dětem do života určitý systém a řád.

Předškolní rituály jsou součástí tzv. přechodových rituálů. Jde o rituály, které představují přechod z jednoho sociálního stavu do druhého. Je to například přechod z mateřské školy do základní. V mateřské škole se sociální aktivity střídají častěji než ve škole základní. Přecházení z jedné aktivity do druhé je stále regulováno učitelkou. V mateřské škole používáme pro tyto činnosti pojem přechodové mikrorituály, minirituály, malé rituály či ritualizace. Právě tyto pojmy představují činnosti, které se v mateřské škole dějí a opakují každý den. Mezi takové mikrorituály patří například stolování, zdravení, umývání či reprodukce říkanek, zdůrazňující důležitost výše zmíněných aktivit (Kašćák in Švařiček, Šed'ová, 2007). Závodyová (2009) ve svém článku „Uplatnění ritualizací ve výuce anglického jazyka“ popisuje ritualizace jako určité formy sociálního konání, při nichž jsou uplatňovány rituální prvky. Ty se podle ní stále opakují a stávají se z nich stereotypy. Ritualizace jsou součástí chodu každé mateřské školy, jde tedy o jakási zautomatizovaná schémata chování. Naopak rituály vychází z tradic a symboliky. Jejich cílem je odpoutat se od reality všedního dne a zažít prostřednictvím rituálů něco výjimečného a nezapomenutelného.

Právě mateřská škola je podle Závodyové (2009) místem, kde se můžeme častěji setkat s ritualizacemi a rituály. Zkoumáním ritualizací v souvislosti s mateřskou školou se zabývá nejen (Kašćák 2010, ale také Maloneyová in Závodyová, 2009), která považuje za základ organizace dne „koberecový rituál.“ Tento rituál je vlastně ritualizace, protože probíhá pravidelně každý den. Autorka považuje právě koberec za místo, kde se učitelka denně s dětmi setkává, naslouchá jim, povídá si s nimi, je tak s nimi ve vzájemné sociální

interakci. Následně dává dětem různé pokyny, které musí splnit. Učitelka je tedy organizátorem a koordinátorem tohoto rituálu. V průběhu kobercového rituálu jsou děti rozmístěny na různých místech koberce v tureckém sedu. Za takový kobercový rituál v mateřských školách můžeme, podle našeho názoru, považovat ranní komunitní kruh. Tento kruh probíhá na rozdíl od kobercového rituálu po ranní svačině. Děti sedí vedle sebe v kruhu, nikoli různě po koberci. Učitelka je, stejně jako u kobercového rituálu, středem pozornosti, naslouchá a povídá si s dětmi, je organizátorem a koordinátorem edukačních činností, které se vzájemně prolínají. Jak ranní komunitní kruh, tak kobercový rituál, patří mezi rituální aktivity, které jsou pro vývoj dítěte velmi důležité. V průběhu dne se v mateřské škole střídá mnoho činností a aktivit. Plynulý přechod od jedné činnosti ke druhé zabezpečují podle (Kaščíka in Závodyová, 2009) právě již zmiňované ritualizace. V rámci naší praxe děti pobízíme k úklidu říkankou „Ve školce ať máme čisto, každá hračka má své místo“. Už při prvních slovech této říkanky děti reagují tak, že začnou automaticky uklízet. Děti se díky tomuto mikrorituálu odpoutají od předchozí činnosti a již očekávají novou aktivitu. Závodyová (2009) se zabývá především ritualizacemi v souvislosti s výukou anglického jazyka v předškolním věku. Dále poukazuje především na důležitost názornosti a rytmizace. Děti si osvojují slovní zásobu formou anglických říkanek, které jsou doprovázeny pohybem či gesty. Pomocí pohybu si děti anglická slovíčka a fráze lépe zapamatují a následně vybavují. Důležité je zmínit, že každá hodina má stejnou strukturu. Například, zvedne-li učitelka ruce nad hlavu a řekne „*Hands up*“, děti vědí, že následuje rozcvička. Učitelka děti udržuje stále v kruhu (Závodyová, 2009).

Oslavy svátků a narozenin můžeme zařadit někde na pomezí rituálu a ritualizace. Tyto oslavy neprobíhají pravidelně každý den, ale přesto jsou významnou událostí pro každé dítě. Kunze, Salamander (2011) zdůrazňují, že rodinné oslavy posilují pocit sounáležitosti a výjimečnosti dítěte. Kolektiv dětí ve třídě můžeme, podle našeho názoru, přirovnat k pomyslné „rodině“. Právě ve třídách mateřské školy se setkáváme s oslavami svátků a narozenin poměrně často. V každé třídě probíhají tyto oslavy trochu jinak. Například v naší třídě oslavujeme svátky a narozeniny vždy písni „Všeci sa ptajú, komu to hrajú“ a následným tanečkem oslavence s jeho vybraným kamarádem. Oslavenec si vždy vybírá k tanci jednoho zástupce z řad chlapců a jednoho zástupce z řad dívek. Ostatní děti tvoří kolem tančícího oslavence kruh, zpívají a tleskají. Po tomto společném slavnostním ceremoniálu, si děti v kruhu sednou a oslavenec všechny obdaruje malým dárkem v podobě sladkosti či samolepky. Dětem se tyto oslavy a tradice líbí a těší se na ně.

Probíhají totiž pokaždé podle stejného rituálu, který je pro ně jistotou Kunze, Salamander, (2011).

Nezastupitelnou roli při realizaci rituálu i ritualizace zastává učitelka. Měla by mít citlivý přístup ke všem dětem a být pro ně vzorem (Oprailová, 2016).

Každá učitelka vnímá a realizuje rituály a ritualizace jiným způsobem. Na první pohled se může zdát, že rituály jsou mnohdy zautomatizované a zaběhlé činnosti. Málokdo si uvědomuje, že za těmito tzv. zautomatizovanými činnostmi stojí promyšlený plán učitelky, jejímž cílem je především bezpečná a starostlivá péče o děti (Maloney, 1996). Maloney (2000) ve svém výzkumu odhalil tři typy učitelek podle toho, jak učitelky rituály vnímají a realizují. U první učitelky nedošlo k obsahové změně rituálu, ale pouze k malé odchylce v jeho podání. Druhá učitelka realizovala rituál přesně bez jakýchkoli odchylek. Třetí učitelka se naopak nebála rituální aktivitu změnit, či ji úplně vynechat. Záměrně tak vedla děti k přemýšlení, proč byl daný rituál vynechán. Reakce dětí byla podle ní zmatená a bylo na dětech viditelné, že ztratily důvěru v daný rituál. Byly tak donuceny situaci řešit. Tyto změny je možné uskutečnit spíše při ritualizacích a ne při velkých rituálech. Souhlasíme s jeho názorem, který tvrdí, že učitelky často zařazují takové rituální aktivity, které jsou osvědčené a jim blízké. Dále uvádí, že nové rituály můžeme shlédnout v jiných mateřských školách a následně se jimi inspirovat a využít je ve vlastní praxi.

2.1 Mateřská škola jako místo realizace rituálu

Mateřská škola je místem, kde se rituály a ritualizace uskutečňují. Proto jsme si dovolili věnovat této instituci patřičný prostor. Langmeier, Krejčířová (2006) označují předškolní věk jako věk mateřské školy. Mateřská škola je podle nich institucí, která na rodinnou výchovu navazuje. Z psychologického hlediska dle Matějčka (1996) dítě po čtvrtém roce nevyhledává jen přítomnost matky a rodiny, ale má potřebu být součástí kolektivu vrstevníků. Pravidelné navštěvování mateřské školy se pak stává pro dítě jistou ritualizací. Právě v tomto prostředí se dítě socializuje a dále vyvíjí. Začíná si uvědomovat své vlastní já, tedy svou identitu. Vztahy, které dítě v mateřské škole naváže, se stále prohlubují a často přetrvávají až do dospělosti. Už tady se vytváří základy pro vztah zvaný přátelství. Výzkum potvrdil, že kamarádské vztahy jsou upevňovány také prostřednictvím rituálu. Právě osobnost učitelky je opravdu významná pro rozvoj dítěte. Její profesní dovednosti i pedagogické, sociální a psychologické znalosti by měly u dítěte a jeho rodičů vzbuzovat pocit jistoty, důvěry a bezpečí. Na základě pozorování můžeme konstatovat, že

učitelka je jedním z hlavních iniciátorů a organizátorů rituálu.

Jedním ze zásadních úkolů učitelky je stanovit si hranice a pravidla, která jsou také jednou z podmínek při dodržování rituálů a ritualizací. V neposlední řadě k rituálům řadí Kaufmanová-Huberová (1998) také četbu pohádek a příběhů při odpoledním odpočinku. Děti tyto rituály od učitelky očekávají a při jejich nedodržení se na ně dotazují. My se s tímto tvrzením neztotožňujeme, protože na základě vlastní praxe četbu pohádek považujeme za ritualizaci. Důvodem je fakt, že v naší mateřské škole čteme pohádky denně.

Děti zbožňují především živé vyprávění, ať už známých, nebo zcela nových příběhů. Domníváme se, že není vhodné pouštět dětem pohádky z CD přehrávačů. Rodiče si totiž neuvědomují, že dítěti chybí přímý kontakt, který je pro něj důležitý. Při osobním vyprávění se dítě může maminky zpětně zeptat na to, co jej v příběhu zaujalo nebo ji může poprosit o zopakování některé z oblíbených pasáží. Výhodou čtených příběhů také je, že vypravěč přesně vycítí to, v jakých pasážích se dítě bálo, nebo se radovalo. Takovou zpětnou vazbu mu rádio, kazeta či CD-ROM neposkytne. S názorem Kaufmanové-Huberové (1998) musíme jediné souhlasit, protože bezprostřední kontakt rodiče a dítěte také považujeme za velmi podstatný pro oba aktéry. Troufáme si říct, že právě osobní vyprávění pohádek a příběhů dítěti dokazuje, že rodič má zájem trávit s ním více času. Upevňují se tak vzájemné rodinné vazby.

2.2 Rituál jako prostředník k naplňování potřeb dítěte

V předškolním období jsou okna poznávání a rozvíjení otevřena dokořán, je to mimořádně příznivé období pro rozvíjení různých stránek osobnosti dítěte. (Mertin, Gillernová, 2010, 9)

Ačkoliv v období předškolního věku, probíhají jedny z nejzásadnějších procesů, konkrétně procesy zrání a učení. Proto patří toto období k těm bouřlivějším. Je tedy nutné toto období co nejlépe využít a s dítětem intenzivně pracovat na rozvoji jeho osobnosti.

Jedním z nejdůležitějších faktorů zdravého vývoje dítěte je bezpochyby naplňování jeho potřeb. Nejsou-li jeho potřeby uspokojeny, může dojít k deprivaci (Krejčová, Kargerová & Syslová, 2015). Abraham Maslow tedy vytvořil a uspořádal lidské potřeby do tzv. pyramidy potřeb. Pyramidu tvoří potřeby fyziologické, potřeby bezpečí, potřeby sounáležitosti, následují potřeby uznání a nakonec potřeby seberealizace (Krejčová, Kargerová

& Syslová, 2015). Právě tyto potřeby jsou, z našeho pohledu, u dítěte naplňovány i prostřednictvím rituálů. Je-li dítě do rituálu aktivně zapojeno, dochází k naplnění hned několika potřeb najednou. Tím, že se dítě dokáže při rituálu projevit, tak můžeme říct, že je naplněna potřeba seberealizace a uznání. Při realizaci rituálu se dítě stává součástí určitého společenství, ke kterému patří. Domníváme se, že tímto způsobem je zase naplněna potřeba sounáležitosti. Na naplňování potřeby bezpečí poukazuje v souvislosti s rituály Kunze, Salamander (2011). V knize „Malé děti potřebují rituály“ uvádí, že rituály dětem zajišťují nejen pocit bezpečí, ale jsou i jejich oporou. Všechny tyto potřeby jsou nedílnou součástí zdravého vývoje každého jedince. V knize „Předškolní pedagogika“ Opravilová (2016) uvádí potřeby dětí, které vychází z Listiny práv dítěte. Na základě této listiny byl vypracován „Katalog sedmi základních potřeb“. V rámci tohoto katalogu bychom chtěli zdůraznit především potřebu stanovených hranic a řádu. Dodržováním se dítě, dle našeho chápání, seznamuje s určitými pravidly, které by měly být platné nejen v rodině, ale také v mateřské škole. Každé dítě nastupuje do mateřské školy z různého rodinného prostředí. Z toho vyplývá, že hierarchie pravidel každé rodiny a jejich preference není vždy stejná. S nástupem do mateřské školy se dítě musí přizpůsobit novým pravidlům a řádu, které tato instituce vyžaduje. Pravidla si děti neosvojují v mateřské škole jen prostřednictvím motivačních básní a písní, ale podle Kunze, Salamander (2011) také pomocí rituálů. Nenásilnou formou si tak děti pravidla a řád stanovený mateřskou školou rychleji upevňují. Pravidelné opakování těchto motivací děti vyžadují a pravidla se tak stávají každodenní činností. Podle nás jde tedy o určitou formu mikrorituálů či tzv. rituálních stereotypů.

2.3 Režim dne jako součást rituálních aktivit mateřské školy

Ač se to zdá neuvěřitelné, tak rituály jsou neodmyslitelnou součástí života každého z nás. Často se podobají nevědomému zvyku, jindy vznikají vědomě. Síla rituálů spočívá v opakování, protože jinak by byl náš život chaotický. Zvyklosti tak tvoří strukturu každého všedního dne (Kunze, Salamander, 2011). Tak jako každý den probíhá v rodině podle určitých zvyklostí, tak i den v mateřské škole má své rituální uspořádání. Den v mateřské škole začíná už samotným vstupem dítěte a rodiče či prarodiče do budovy. Následně se dítě v šatně převléká a poté s pozdravem vchází do třídy. Dle našeho názoru už toto lze považovat za určitý druh přechodového rituálu. Po příchodu do třídy si děti hrají, následuje tedy spontánní, volná hra. Svobodová (2010) ve své knize „Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program“ podotýká, že se dítě může volné hry účastnit dobrovol-

ně jako hráč nebo jako pozorovatel. Krejčová, Kargerová & Syslová (2015) dodávají, že dítě se do spontánních činností zapojuje na základě vlastní potřeby a svého zájmu. Jednou z hlavních činností dítěte v mateřské škole je hra. Právě hra a rituál mají dle Stehlíkové-Babyrádové (2002) hodně společného. Původními hrami byly magické rity. Šlo o velké němohry, které měly kultický charakter. Pomocí těchto rituálů člověk vyjadřoval svůj osobní postoj ke světu. Díky nim si také dokázal lépe zdůvodnit svůj osud a události, které jej v životě potkaly (Stehlíková-Babyrádová, 2002). Ve své knize „Rituál, umění a výchova“ Stehlíková-Babyrádová (2002) zmiňuje názor filozofa her Eugena Finka, který tvrdí, že ve hrách jsou zobrazeny existenční momenty života člověka, jako je láska, práce, smrt. Tyto momenty tvoří základ motivace rituálních činností. Z toho vyplývá, že hry umožňují člověku plně prožít důležité životní situace i emoce. Právě prožitek a emoce jsou společnými znaky hry i rituálu. Považujeme tedy za důležité věnovat pár řádků právě hře.

Hra je základní činností dítěte předškolního věku. Suchánková (2014) poukazuje na to, že hrou se u dětí rozvíjí fantazie, tvořivost a intelekt, ale také emoce. Dochází tak k socializaci dítěte. V mateřské škole je na hru kladen velký důraz. Souhlasíme s tvrzením Suchánkové (2014), že *hra vychází z potřeb, vnitřní motivace a zájmů dítěte, je proto považována za základní metodu předškolního vzdělávání, hlavní nástroj rozvoje dětské osobnosti* (Suchánková, 2014, 7). Z výzkumu vyplynulo, že i rituály mají pozitivní vliv na rozvoj osobnosti dítěte. Podle Rezkové, Kleinové (2012) je hra přirozenou činností dítěte, bývá spontánní, tvořivá a často probouzí u dítěte pozitivní emoce stejně jako rituály. Hra dítěte bývá hlavní náplní času, je vždy smysluplná, ať je jakákoliv. Pomocí hry se dítě seberealizuje. Právě seberealizace je dalším společným znakem hry a rituálu. Hra také poskytuje dítěti radost a svobodu. Prostřednictvím hry se dítě připravuje na dospělý život, osvojuje si tak dovednosti, které v budoucnu využije (Rezková, Kokešová-Kleinová, 2012). Každá hra, i ta spontánní, má svá pravidla. Hra podle pravidel učí dítě sebekázně a sebeovládání. Oblíbené bývají u dětí také hry hudební, hudebně-pohybové, hry se zpěvem, rytmičké a hry s hudebními nástroji. Prostřednictvím her konstruktivních se děti zdokonalují v oblasti motoriky. Při nástupu do mateřské školy si dítě hraje zpravidla samostatně. Později však začíná vyhledávat společnost vrstevníků, se kterými více komunikuje a spolupracuje. Vzájemná spolupráce je i pro realizaci rituálu podstatná.

Volnou hru pak vystřídá ranní svačina, u které jsou přítomny všechny děti. Stane-li se, že dítě podávanou svačinu odmítne, pak záleží dle Svobodové (2010) na tom, jakou

taktiku učitelka zvolí, aby dítě daný pokrm alespoň ochutnalo. Dále následují řízené činnosti, které probíhají pod přímým vedením učitelky. Ta je hlavním iniciátorem, organizátorem a koordinátorem těchto činností. Řízené činnosti mohou probíhat frontálně, ve skupinkách či individuálně, ale stále jsou vedeny učitelkou Krejčová, Kargerová & Syslová (2015). Souhlasíme ale s názorem Svobodové (2010), která tvrdí, že se dítě vzdělává nejen formou řízených činností, ale v průběhu celého dne. Učitelka je tak ve vzájemné sociální interakci s dětmi po celý den. Nezbytnou součástí režimu dne je pobyt dětí venku. Hlavním přínosem tohoto pobytu je umožnit dětem dostatek volného pohybu na čerstvém vzduchu (Svobodová, 2010). Pohybové aktivity probíhají obvykle na školní zahradě nebo formou vycházek. Ty jsou pro děti velmi poučné, protože umožňují pozorovat okolní přírodu a práci lidí. Pravidelně jsou děti před pobyt venku poučeny o bezpečnosti Svobodová (2010). Po příchodu dětí z vycházky následuje hygiena a oběd. Současně si dítě osvojuje sebeobslužné dovednosti a učí se také samostatnosti. V neposlední řadě se dítěti u obědu skýtá možnost pomoc druhému. A to například s odnesením talířku či manipulací s příbory. Velkým vzorem je dětem při stravování nejen učitelka, ale i ostatní děti (Svobodová, 2010). Po obědě jsou odvedeny do umývárny, kde provedou osobní hygienu. Poté nastává čas odpočinku, který slouží k regeneraci sil po dopoledních aktivitách. Součástí odpoledního klidu na lůžku je obvykle četba či poslech pohádky, při níž děti lépe odpočívají i usínají. Po odpočinku si děti procvičují sebeobslužné činnosti. Následně děti doplní energii odpolední svačinou. Poté si děti volně hrají a čekají na příchod svých rodičů. Den v mateřské škole končí odchodem dítěte s rodičem domů.

2.4 Rituály v mateřské škole v ročních obdobích

Rituály se prolínají všemi ročními dobami. Většina učitelek v rozhovorech uvedla, že právě roční období jsou jim při realizaci rituálů velkou motivací. Mateřská škola je místem, kde se můžeme téměř v každém ročním období s nějakým rituálem či ceremoniálem setkat. Přikláníme se tak k myšlence Šottnerové (2004), která poukazuje na to, že s lidovou kulturou a tradicemi by měly být děti seznámeny již v předškolním věku. Dále uvádí, že tyto zvyklosti probíhají každoročně v daném ročním období. Mají tak své pevné místo v kalendářním roce. Z výše uvedených informací vyplývá, že opakující se zvyklosti a tradice se tak stávají rituálem. Z vlastních zkušeností můžeme potvrdit, že mnoho rituálů probíhá také v mateřské škole. Děti se zde seznamují s lidovými tradicemi především formou her, básní, písní či tanečků.

V naší mateřské škole každým rokem probíhají tyto rituály: na jaře je to vynášení Moreny, pletení pomlázky, čarodějnický rej či oslava svátku matek formou besídky. Na začátku léta se vždy loučíme s předškoláky společným opékáním a hledáním pokladu. Na podzim vystupujeme s dětmi na žakovském plese a pořádáme také „Barevný týden“. Období Adventu zahajujeme příchodem Mikuláše do mateřské školy, zdobíme společně s dětmi vánoční stromeček a také perníčky. Pravidelně pořádáme vánoční besídku pro rodiče a spolu s žáky a učiteli základní školy zpíváme koledy u vánočního stromečku v naší vesnici. Zastáváme názor, že všechny tyto rituály jsou prospěšné především pro upevňování mezilidských vztahů nejen mezi rodiči, dětmi a učitelkami, ale také mezi jednotlivými institucemi jako je mateřská škola, základní škola či obecní úřad. Z výzkumu vyplynulo, že rituál je jedním z prostředků, jak mateřská škola komunikuje s rodinou a obráceně. Dochází tak k upevňování hlavně pozitivních vztahů mezi institucí a rodinou. Proto jsme si dovolili věnovat pár řádků komunikaci. Spolupráce mezi mateřskou školou a rodinou je založena na vzájemné důvěře a komunikaci. Aby mohlo dojít k samotné komunikaci, je nutné mít potřebné informace. Přikláníme se tak k teorii Gavory (2005), který říká: *„Je to jakýkoliv údaj, fakt či stimul, který se přenáší prostřednictvím komunikace.“* Dále souhlasíme s tvrzením Majerčíkové (2012), která uvádí, že právě v mateřské škole je komunikace mezi učitelem a rodičem nejintenzivnější. Podstatou komunikace rodičů je zájem o jejich dítě. To je motivací k navázání spolupráce rodičů s mateřskou školou.

Každá mateřská škola má však své rituály a zvyky, které dodržuje. V praktické části naší práce odhalíme takové rituály a ceremonie, které realizují každoročně již zmiňované mateřské školy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na rituály v mateřské škole, jejich účel a vliv na výuku dětí předškolního věku. K tomuto výzkumnému šetření jsme využili metody kvalitativního výzkumu, konkrétně tedy polostrukturovaný rozhovor a participační pozorování. Tyto výzkumné metody jsme realizovali s 8 učitelkami ze 4 mateřských škol ve Zlínském kraji. Námi dotazované učitelky měly dlouholetou praxi a zkušenosti v oboru. Pozorované kolektivy dětí byly ve věku od 4 do 6 let.

3.1 Hlavní výzkumný cíl

- Ⓣ Hlavním cílem této bakalářské práce je odhalit a popsat rituály v mateřské škole.

3.2 Hlavní výzkumná otázka

- Ⓣ Jaké rituály realizují učitelky v mateřské škole?

3.3 Dílčí výzkumné cíle

- Ⓣ Odhalit pojetí rituálu učitelek.
- Ⓣ Odhalit, jaké rituály učitelky realizují v mateřské škole.
- Ⓣ Popsat, při jakých příležitostech se rituály používají.
- Ⓣ Popsat jednotlivé rituály a jejich přínos a úskalí pro děti a učitelky.
- Ⓣ Odhalit, kde se učitelky inspirují při výběru rituálů.

3.4 Výzkumné otázky

- Ⓣ Jak učitelky vnímají rituály v mateřské škole?
- Ⓣ Jaké konkrétní rituály realizují učitelky v mateřské škole?
- Ⓣ Při jakých příležitostech jsou v mateřské škole rituály využívány?
- Ⓣ Jaký je přínos a úskalí rituálů pro děti i učitelky?
- Ⓣ Kde se učitelky inspirují při výběru rituálů?

4 VÝZKUMNÝ POSTUP A SBĚR DAT

Výzkumný vzorek pro tuto bakalářskou práci tvořily především děti a učitelky mateřských škol bez alternativního zaměření ve Zlínském kraji. Celkový výzkumný soubor tvoří 8 učitelek z různých mateřských škol. Učitelky v prepisech rozhovorů vystupují pod vybraným pseudonymem. Odpovědi na uvedené výzkumné otázky jsme získali na základě rozhovorů, které nám poskytly osobně oslovené učitelky. Literatura uvádí, že rozhovor je považován za nejčastěji používanou metodu sběru dat. Bývá označován jako hloubkový. Jedná se o nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu, zpravidla jedním badatelem, jež klade respondentovi otevřené otázky. Tímto rozhovorem jsou zkoumáni členové určitého prostředí či určité specifické sociální skupiny. Cílem hloubkového rozhovoru je zachytit přirozené výpovědi a slova respondentů Švaříček, Šedřová (2007). Hloubkový rozhovor můžeme rozdělit na polostrukturovaný a nestrukturovaný. V našem případě jsme použili rozhovor polostrukturovaného typu. Rozhovor probíhal v klidném prostředí tak, aby se respondent mohl soustředit na kladené otázky a na následné odpovědi. Učitelky jsme postupně seznámili s tématem výzkumné práce. Také jsme se dohodli na tom, že rozhovor bude nahráván na diktafon. Učitelkám jsme kladli několik otevřených otázek týkajících se rituálů v mateřské škole. V průběhu interview jsme položili další doplňující otázky, které přibližovaly danou situaci. Rozhovor jsme vedli citlivě s ohledem na respondenta. Odpovědi učitelek byly přepsány do písemné podoby a následně kódovány. V teorii Švaříček, Šedřová (2007) kódování nazývají operací, při které jsou údaje roztrženy na menší úseky a složeny novým způsobem. Právě technika otevřeného kódování byla našim dalším postupem. Prostřednictvím kódování jsme získali pro nás podstatné informace. Rozhovory jsme tímto postupně rozdělili na malé části, které jsme si označili kódem. Kód představoval slovo či frázi, která charakterizovala danou problematiku. Ze všech rozhovorů nám vyplynulo několik kódů, jejich oporou byly otázky pro učitelky z polostrukturovaných interview. Následně jsme k sobě přiřazovali kódy sobě podobné. Otevřené kódování tak přispělo k odhalení stěžejích dat.

Rozhovory a zúčastněné pozorování nám napomohly rozdělit učitelky na tři typy, podle toho, jakým způsobem daný rituál realizují.

V zadání bakalářské práce byla stanovena pro sběr dat také metoda zúčastněného pozorování. Tímto způsobem jsme pozorovali kolektivy dětí ze čtyř mateřských škol ve Zlínském kraji. Mateřské školy jsou v tomto výzkumu označeny písemným kódem. Zúčastněné pozorování můžeme dle Švaříčka, Šedřové (2007) nazvat jako dlouhodobé,

pravidelné sledování činností, které jsou realizovány přímo ve zkoumaném terénu.

Účelem tohoto typu pozorování je přiblížit získané poznatky z terénu, tedy zkoumané kolektivy dětí, běžným čtenářům. V terénu jsme si zaznamenávali dílčí poznatky do vytvořeného pozorovacího archu. Archy jsme pravidelně zakládali a vytvořili tak pozorovací deník. Do pozorovacího archu jsme zapisovali datum pozorování, místo realizace rituálu, cíle rituálu, klíčové kompetence rituálu, vědomosti, schopnosti, dovednosti spojené s rituálem, průběh rituálu, reakce učitelek, dětí popřípadě rodičů. Dále jsme zaznamenávali, jaký je přínos rituálu a zda byly naplněny jeho cíle. V souvislosti s cíli a klíčovými kompetencemi jsme pracovali také s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Zapisovali jsme si hodnocení dětí a učitelek. Na závěr jsme si zaznamenali svůj celkový pohled na daný rituál. Zúčastněné pozorování nám umožnilo nahlédnout do programu a chodu mateřských škol. V neposlední řadě nám participační pozorování napomohlo stanovit výsledky výzkumu. I když byl výzkum velmi časově náročný, domníváme se, že obě použité metody jsou pro tento typ výzkumu ideální.

5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Polostrukturovaná interview jsme zpracovali metodou otevřeného kódování. Následně jsme k sobě seskupili kódy, které jsme systematicky kategorizovali. K vytvoření kategorií a subkategorií přispěly také poznatky ze zúčastněného pozorování v mateřských školách. Z analýzy dat se pak vynořily následující kategorie a podkategorie.

POHLED UČITELEK NA RITUÁL

- Rituál jako zážitek a prožitek
- Tradice jako důvod realizace rituálů
- Vztahy jako klíčový prvek rituálů

RITUALIZACE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

- Ritualizace jako průvodce výchovně vzdělávacím procesem
- Druhy ritualizací

RITUÁLY V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

- Typy učitelek
- Zaměření rituálů

PŘÍNOS RITUÁLŮ OČIMA UČITELEK

- Rituál jako záruka stability dítěte
- Rituál jako obohacení dítěte
- Rituál jako utužovatel společenství

ÚSKALÍ RITUÁLŮ OČIMA UČITELEK

- Obava učitelek ze stereotypu rituálu
- Očekávání rodičů jako stresový faktor dětí i učitelek

ZDROJE RITUÁLŮ

- Inspirace učitelek k rituálům

5.1 Pohled učitelek na rituál

Každá učitelka nahlíží na rituál z jiného úhlu pohledu. Z jejich výpovědí vyplynuly níže uvedené subkategorie.

5.1.1 Rituál jako zážitek a prožitek

Rituály jsou pro děti prospěšné a přináší jim nové, nevšední zážitky. Je tedy kladen důraz především na prožitek dětí. Paní učitelka Vlasta říká: „*Důležitá je taky ta atmosféra, která je slavnostní a sváteční a všichni z ní mají takový ten prožitek a zážitek.*“ Paní učitelka Vlasta využívá rituály: „*...proto, abychom s dětmi prožili takovou sváteční chvíli, ve svátečním oblečení a to prostředí, že je vyzdobená ta mateřská škola a vůbec, že tam přijdou ti rodiče, prarodiče, přijdou hosté, takže tím rituálem můžeme vyjádřit takovou úctu k rodičům, seniorům.*“ Podle paní učitelky Aleny „*... jsou rituály příjemným zpestřením pro děti, je to pro ně něco malinko odlišného než samotný výchovně vzdělávací proces, který zažívají každý den.*“ Tyto odpovědi naznačují, že rituály poskytují dětem především emoční vyrovnanost a přináší jim pocit bezpečí. Z našeho pohledu samotná realizace rituálu napomáhá rodičům utvořit si nový ucelený pohled na to, zda se jejich dítě ve vývoji posunulo.

5.1.2 Tradice jako důvod realizace rituálů učitelek

Dále z rozhovorů vyplynulo, že se děti pomocí rituálu seznamují s různými tradicemi, které se dodržují v jednotlivých ročních obdobích. Paní učitelka Lidka například tvrdí: „*... používám je proto, že jsou důležité pro obohacení poznání dětí o různých druzích svátků, které probíhají během celého roku. Prolínají se každým ročním obdobím.*“ Dále se setkáváme také s názorem, že rituály jsou důležitou součástí života. Tento fakt potvrzují slova paní učitelky Lidky: „*Rituály jsou pak pro děti takovou jistotou a něčím, co se opakuje v pravidelných intervalech, třeba jednou za rok.*“

5.1.3 Vztahy jako klíčový prvek realizace rituálů

Paní učitelka Odetta pak dodává: „*Je to vlastně taková zpětná vazba, která se prolíná mezi školkou, rodiči a dětmi.*“ Prostřednictvím rituálu se mohou také prohlubovat vztahy mezi lidmi. Takový příklad uvádí paní učitelka Lidka - Den matek „*... takže tam provází to dítě láska, láska toho nejbližšího, který se o něho stará. A je třeba tady tuto lásku tímhle způsobem, tímhle svátkem – rituálem nějak oslavit.*“ Dalším z důvodů, proč se rituály

v mateřské škole využívají uvádí paní učitelka Odetta: „... aby rodiče měli možnost vidět, jak se s těmi dětmi tady pracuje, co se s nimi dělá, co se naučily nebo jak třeba i reagují.“ Dle našeho názoru jde tedy nejen o prezentaci mateřské školy, ale také o prohlubování spolupráce mezi mateřskou školou a rodinou.

5.2 Ritualizace v mateřské škole

5.2.1 Ritualizace jako průvodce výchovně vzdělávacím procesem

Učitelky mateřských škol nedokázaly správně rozlišit pojmy rituál a ritualizace. Mezi těmito pojmy neviděly rozdíl. Často za rituál považovaly právě ritualizace. Proto bylo potřeba v úvodu každého rozhovoru tyto pojmy upřesnit. Dalším důvodem, proč se v této části zmiňujeme o ritualizacích, je také výpověď paní učitelky Odetty, která říká: „*No rituály a ritualizace spolu podle mě souvisí. Za prvé, když děti nastoupí do školky, tak se musí naučit nějakým těm ritualizacím, těm pravidlům a potom vlastně následně se i ty ritualizace využívají na ty velké rituály, akce.*” Stejný názor zastává i paní učitelka Petra a dodává: „... *ritualizace nějakou hravou formou upevňují činnost dětí a potom, když dojde na nějaký rituál, tak ví přesně, co se od nich očekává, co bude naplní toho rituálu...*” Kromě rituálů se v mateřských školách pravidelně, téměř denně, využívají také ritualizace. Na základě pozorování ve čtyřech mateřských školách můžeme potvrdit, že ritualizace jsou neodmyslitelnou součástí jejich každého dne. Tento fakt potvrzuje výpověď paní učitelky Lidky, která říká: „*Během celého dne máme spoustu různých ritualizací. Od příchodu dítěte do školky až vlastně po odchod dítěte ze školky.*” Totéž tvrdí paní učitelka Jana a dodává: „*Ritualizace využíváme při přechodu činností mezi sebou...*” Musíme tak souhlasit s teorií Závodyové (2009), že cílem ritualizací je zabezpečit plynulou organizaci dne v mateřské škole a následně také fakt, že díky ritualizacím mají děti ve všem určitý systém. Při pozorování v mateřských školách jsme mohli shlédnout několik různých ritualizací, které se pojily k určitým činnostem. Týkaly se většinou zdravení, hygienických návyků, stolování, úklidu nebo odpoledního odpočinku. Aby byly tyto aktivity pro děti zábavnější, byly často doprovázeny krátkými říkadly či písničkami. V každé mateřské škole probíhají ritualizace trochu jinak, ale přitom plní stejnou funkci.

5.2.2 Druhy ritualizací

Ritualizace uvítací a loučící

V jedné z mateřských škol se úvodní ritualizace uskutečňuje hned při příchodu dítěte do třídy a to formou podání ruky a vzájemným pozdravem. Toto provádí paní učitelka Odetta, a říká: *„Já to vidím jako naprosto přínosné, protože mám přehled o tom, kdo přišel, kdo to dítě dovedl a i rodiče ví, že od této chvíle já už za jejich dítě přebírám zodpovědnost. Je to i takové milé a učí to ty děti určitému slušnému chování.“* Paní učitelka Petra vyžaduje, aby se jí dítě při podání ruky dívalo do očí. Jinde se děti při příchodu s učitelkou jen pozdraví a pak se společně přivítají v ranním komunitním kruhu. Takové uvítání preferuje paní učitelka Vlasta, která se s dětmi zdraví říkankou s pohybem *„Dobrý den, dobrý den, dneska máme hezký den.“*

Ritualizace upevňovací

Dále můžeme potvrdit slova Kašćáka (2010), který říká, že ritualizace jsou v mateřských školách činnosti, které se provádí automaticky. Na tuto myšlenku též navazuje paní učitelka Petra, která poukazuje na to, že ritualizace *„... slouží k tomu, aby si děti ty návyky různě upevňovaly, aby měly něco zažitého.“* Další ritualizace se uskutečňuje před každým jídlem a napomáhá dodržovat hygienické návyky. Paní učitelka Jana tyto návyky upevňuje říkankou: *„Máme prsty, máme dlaně, mýdlo s vodou patří na ně. A po mýdle dobré jídlo a po jídle zase mýdlo.“* Tuto říkanku často doprovází pohybem. Hezkou říkanku používá také paní učitelka Vlasta *„Ručičky jsme umyly, bacily jsme zničily.“* Děti mají také rády Krtečkovy kapičkové pravidlo: *„Voda a mýdlo jsou kamarádi, umyjí nám ruce rádi. Vodou ale neplýtváme, pouštíme jen tehdy, když máme.“* Toto pravidlo se nám ve vlastní praxi osvědčilo nejvíce.

Ritualizace uklízení

Poté následuje ritualizace, která souvisí s úklidem herny. Paní učitelka Odetta pouští dětem uklízení písničku. Dle našeho názoru pouštění písničky nebylo vhodné, protože děti místo uklízení tancovaly. Proto se příkláníme spíše k uklízení říkance paní učitelky Jany: *„Pořádek tu musí být, všechny hračky uklidit. Uklid' auto, kostku míč, všechny hračky musí pryč.“* Paní učitelka Vlasta pobízí děti k úklidu říkankou *„Až zazvoní zvoneček, každá hračka má svůj domeček.“* Zde se děti učí nejen udržovat pořádek, ale také si procvičují paměť. Paní učitelka Lidka zase oznamuje úklid zazvoněním na zvoneček a konstatuje: *„... děti už ví, že si budou muset uklidit, protože už ví, že je něco*

jiného čeká.” Naopak paní učitelka Jana používá zvoneček výjimečně a to jen v situacích, kdy jsou děti hlučné a potřebuje je utišit.

Ritualizace stolovací

Učitelky ritualizace používají i před svačinkou či obědem. Paní učitelka Odetta s dětmi opakuje vždy říkanku „*Ruce pozor, ruce spát, ruce pryč.*“ Děti tak ví, že musí dát ruce pryč ze stolu, protože se chystá jít. Učitelka tak poukazuje na bezpečnost dětí při stolování. Paní učitelka Petra zase všechny pokyny zpívá. I my máme dobré zkušenosti se zpívanými pokyny. Ke svačině děti svoláváme písní: „*Svačina, svačina právě se začíná.*“ Děti mají tento krátký popěvek asi nejraději, protože se často ptají: „*Paní učitelko a kdy už budeš zpívat svačina, svačina...?*“ Mnohdy jej zpívají zároveň s námi. Při obědě pak dětem jen tiše zpíváme „*Dobré chutnání bez povídání.*“

Ritualizace vzdělávací

Ranní komunitní kruh je další prostor, kde se z části ritualizace také využívají. Paní učitelka Hanka děti do ranního kruhu volá písničkami: „*At' jsi holka nebo kluk*“ či „*Jede, jede bez silnice*“. Dle našeho názoru, ranní komunitní kruh pod vedením paní učitelky Petry, pomáhá naplňovat kompetenci k řešení problémů. Naplnění této kompetence dokládá slovy: „*... když se třeba děti ráno nepohodly, musela jsem to řešit, ale nebyl úplně klid pro řešení té situace, tak jsme si sedli do ranního kruhu a tam jsme si to probrali.*“ Předpokládáme tedy, že ranní komunitní kruh plní nejen funkci vzdělávací, ale i výchovnou. Paní učitelka Odetta děti v ranním kruhu pouze přivítá a pak podle probíraného tématu místa řízených aktivit mění. Říká „*... řízenou činnost začínáme třeba v šatně.*“ Dále dodává, že s dětmi sedí na koberci, ale nesedí často v kruhu. Můžeme se tedy domnívat, že paní učitelka považuje ranní komunitní kruh za takový „*Kobercový rituál*“, na který v teorii poukazuje (Maloneyová in Závodyová, 2009) a souhlasí tak s jejím tvrzením, že právě koberec je místo, kde se s dětmi denně schází a povídá si s nimi. Děti jsou také rozmístěny na různých místech koberce, nikoli v kruhu.

Ritualizace signalizační

Další ritualizace probíhá před odchodem na vycházku. Paní učitelka Simona uvádí „*... že vybíráme, kdo bude mít na sobě vestičku a kdo teda půjde první a poslední. Děti pak ví, že se odchází na procházku ven.*“ Tuto výpověď můžeme jen potvrdit. Tímto způsobem je u dětí posilováno sebevědomí a zodpovědnost. Paní učitelka Odetta při odchodu ven s dětmi denně opakuje říkanku: „*Dvojka chodí tuze tiše, tlapky máme jako z plyše. Tiše*

myši ši, ši, ši, ať nás nikdo neslyší.“ Říká: „Je to pro ně takový signál, že se někam odchází.“

Ritualizace relaxační

Odpolední odpočinek je nedílnou součástí režimu dne v mateřské škole. Tento klid bývá většinou zahájen četbou pohádky. Na tomto tvrzení se shoduje paní učitelka Alena i paní učitelka Lidka, která navíc po skončení pohádky pouští dětem relaxační hudbu. Obě paní učitelky využívají již převlečené děti v pyžamu k tomu, aby ostatním, převlékajícím se dětem zarecitovali a zazpívali známé básně a písně. Z vlastních zkušeností můžeme podotknout, že děti s nadšením poslouchají vyprávění skutečných příběhů, které se nám učitelkám přihodily. Celkově tak souhlasíme s teorií Kaufmanové-Huberové (1998), která považuje rituální vyprávění příběhů a pohádek v předškolním věku za zásadní.

Velmi zajímavá byla ritualizace, kterou realizuje pouze paní učitelka Lidka. Ta na začátku každého týdne vybere tzv. službu. *„Je to dvojice dětí, které se starají třeba o to, že když přijdeme potom z vycházky, tak nachystají příbory..., nebo, že jdou na tu vycházku jako první,... takže jsou takoví moji malí pomocníci...“*. Myslíme si, že cílem této služby je zvyšování sebevědomí dětí. Považujeme to tak za vhodně zvolenou ritualizaci.

Ritualizace oslavovací

V mateřské škole je kladen velký důraz na oslavu svátků a narozenin dětí. Všechny děti se na svůj velký den vždy těší. Souhlasíme s teorií, která říká že, tyto oslavy mají z části podobu rituálu a z části ritualizace. Rituálu proto, že se konají třeba jednou za měsíc a jsou významnou událostí každého dítěte. Více se však přikláníme k tomu, že mají podobu ritualizace a to z důvodu, že oslavy probíhají na základě stejného scénáře. Například paní učitelka Alena uvádí, že oslavencům všichni společně zpívají a tancují. Dále dohlíží na to, aby oslavenci všichni podali ruku a hezky mu popřáli. Oslavenec poté všem rozdává většinou sladkou odměnu v podobě bonbónu. Dále dodává: *„A zatímco ty děti třeba cumlají právě ten bonbón, tak kreslí tomu oslavenci památníček. Vlastně na čtvrtku papíru, kromě toho oslavence všichni kreslí, já pak děrovačkou udělám dírky na každý výkres a svázu ozdobnou stužkou a napíšu mu tam na památku nakreslily kamarádi ze školky.“* S tímto pojetím oslavy jsme se setkali poprvé. Líbí se nám myšlenka, že dětem zůstane památník jako připomínka narozeninového dne.

Z rozhovorů učitelek jsme odhalili, že ritualizace jsou nezbytnou součástí výchovně - vzdělávacího procesu. Pomocí ritualizací si děti upevňují a osvojují stanovená pravidla. Myslíme si, že fixace ritualizací napomáhá dětem lépe zvládat organizaci a realizaci velkých rituálů.

5.3 Rituály v prostředí mateřské školy

Hlavním iniciátorem rituálů v mateřské škole je učitelka. Každá realizuje rituály jiným způsobem. Proto jsme je na základě toho, jaké rituály učitelky popisovaly a realizovaly rozdělili na 3 typy:

5.3.1 Typy učitelek

Učitelka novátor

Učitelka tohoto typu realizuje rituály nové. Nejčastěji tyto rituály provádí paní učitelky Odetta, Lidka a Jana. Odetta realizuje rituály Halloween a Ochutnávka pomazánek. Lidka se s dětmi, jako jediná, zapojuje do rituálů Den stromů a Den Země. Tyto rituály jsou organizovány ve spolupráci s volnočasovou institucí. Zajímavý rituál realizuje paní učitelka Jana, a to Den otců. Jako důvod uvádí: „*Protože mi nejen doma bylo neustále vytýkáno, že se všude slaví jen svátek maminek, tak jsem v loni zavedla svátek otců, který si myslím, byl velmi vydařený a úspěšný.*“ Dále pořádá besedy s myslivci a policií.

Učitelka inovátor

Taková učitelka realizuje tradiční rituály a obohacuje je novými prvky. Mezi inovativní učitelky patří Simona a Alena. Všechny oslovené učitelky pořádají rituál Rozloučení s předškoláky v prostorách mateřské školy. Paní učitelka Simona tuto významnou událost slaví s dětmi v restauraci. Děti zde mají připravenou slavnostní hostinu. Paní učitelka rituál komentuje slovy: „... *tímto způsobem se této akci přiloží větší význam... děti přijdou pěkně nastrojené... je spojen takový raut se společenským chováním.*“ Netradičním způsobem oslavuje narozeniny dětí paní učitelka Alena. Děti oslavenci tančí a zpívají jeho oblíbenou písničku. Každé dítě navíc nakreslí oslavenci obrázek. Paní učitelka pak obrázky sváže a vytvoří tak oslavenci památník.

Učitelka klasik

Tyto typy učitelek realizují pouze rituály tradiční a bez obměn. Nejvíce se typu klasik přibližují paní učitelky Hana a Vlasta. Rituály Mikulášská nadílka, Vánoční besídka,

Den matek, Rozloučení s předškoláky a tvoření související s ročním obdobím se tradičně opakují ve všech sledovaných mateřských školách.

Kaščák (2010) v teorii považuje rituály za výjimečné události, které se často konají jen jednou za život. Zároveň říká, že mají silný symbolický obsah. V mateřských školách probíhaly rituály různého zaměření. My jsme je rozdělili do tří skupin.

5.3.2 Zaměření rituálů v mateřské škole

Rituály tvořivé

Paní učitelky Jana a Vlasta na podzim vždy zorganizují podzimní tvoření se skřítkem „Podzimníčkem“. Paní učitelka Vlasta popisuje tuto akci slovy: „...*děti tvořily z těch dýní a různých přírodnin takové ty skřítky podzimníčky. Myslím si, že je to zaujalo a výrobky byly pěkné. Vlastně jsme si je pak vystavili i před mateřskou školu, takže i veřejnost se mohla podívat, že jsou děti šikovné...*“ Zaujalo nás podzimní tvoření s externí firmou, které popisuje paní učitelka Simona následovně: „...*je to mandalové tvoření... tvoří se mandaly pomocí různých technik jako je třeba dolepování nebo sypání barevných písků.*“ Tohoto rituálu se účastní i rodiče. Paní učitelka ještě dodává: *My se tam staráme spíš o tu atmosféru, zapalujeme vonné svíčky s olejíčky, děláme občerstvení a pomáháme s tím, ať ta akce klidně plyne.*“ Myslíme si, že rituál organizovaný touto firmou je pro všechny účastníky příjemným zpestřením. Paní učitelka Odetta zmiňuje ještě jeden rituál, který probíhá v předvánočním čase a to je pečení perníčků s rodiči. Jarní otevírání zahrady probíhá jen u paní učitelky Petry. Ta rituál popisuje slovy: „*Když je hezké počasí, tak chodíme s dětma po zahradě, zdobíme stromy barevnýma pentlíčkama, každému říkáme různé říkanky, které jsme se už stihli naučit.*“ Navíc dodává, že při této příležitosti zároveň pořádají jarní výstavu, ale tu nedělají každý rok. Nejznámějším jarním svátkem jsou Velikonoce. Ty jsou pro učitelky motivací k jarnímu tvoření. U paní učitelky Odetty, Simony a Aleny tato akce probíhá ve spolupráci s rodiči. Paní učitelka Odetta tento fakt dokládá slovy: „...*to už je vlastně akce s rodiči... takže si rodiče s dětmi mohou udělat nějaké výrobky, které si pak odnesou domů.*“ Žádná z učitelek tento rituál blíže nepopsala. Paní učitelka Lidka však pořádá jarní tvoření jen pro děti, a říká: „*Je to třeba malování vajíček, sadba obilíčka a všechno, co tak jako k těm Velikonocům patří.*“ K Velikonocům neodmyslitelně patří pletení pomlázky. Ukázkou takového pletení dětem zajistila paní učitelka Jana. Říká: „...*na jaře voláváme pána, který ukazuje dětem, jak se pletou tatary. Má k tomu i takového speciálního pomocníka, kterému se říká strýc. Je to taková dřevěná lávka, na kterou si*

sedne a vlastně má tam takový držák, který mu tatar přidrží když jej plete.“ Myslíme si, že tato činnost je pro děti poučná a motivující. Děti pak mohou uplatnit získané zkušenosti v praxi.

Rituály slavnostní

Za takový první rituál, který probíhá v měsíci září, bychom mohli označit nástup nových dětí do mateřské školy. Dle našeho názoru je to právě jeden z rituálů, který splňuje kritéria tohoto pojmu. Myslíme si, že tato událost má slavnostní charakter a je výjimečná nejen pro dítě, ale i pro rodiče. Překvapilo nás však, že při rozhovorech ani jedna z učitelek tuto ceremonii nezmínila. Domníváme se, že důvodem jsou určité obavy učitelek z reakcí nově příchozích dětí na nové, pro ně neznámé prostředí. Dalším z důvodů mohou být samotní rodiče, protože ten den jsou učitelky pod jakýmsi drobnohledem, Musí totiž u rodičů vzbudit důvěru, že jejich dítě je svěřeno do dobrých rukou. Z rozhovorů všech učitelek jsme odhalili, že vánoční besídka je v jejich mateřských školách tradičním slavnostním rituálem. Většinou je to pásmo básniček, koled a tanečků s vánoční tematikou. Výjimečnost a důležitost tohoto rituálu dokládají slova paní učitelky Vlasty: *„Děti přišly slavnostně oblečené, takže cítily takovou tu sváteční atmosféru.“* U paní učitelky Jany byl program vánoční besídky obohacen návštěvou cimbálové muziky. Rodiče i děti si za jejich doprovodu rádi zazpívali známé vánoční koledy. Mohli jsme také shlédnout besídku v podání paní učitelky Petry, která byla laděna v čertovském duchu. Na dětech bylo vidět, že si besídku v čertovských kostýmech opravdu užívají. Můžeme tedy říct, že při vánočních besídkách je kladen důraz především na prožitek dětí a často je využívána symbolika, na kterou v teorii poukazuje Lemešová (2011). Z vlastních zkušeností můžeme potvrdit, že se děti nejvíce těší na samotné nadělování a následné rozbalování dárků. Z výpovědí učitelek usuzujeme, že návštěva Ježíška v mateřských školách probíhá velmi podobně. Děti nejčastěji dostávají didaktické hry a hračky, které by jim měly napomáhat v jejich rozvoji. Paní učitelka Lidka, ale kromě školkového Ježíška zavedla v jejich oddělení ještě tak zvaného „Kamarádkého Ježíška.“ Ten probíhá tak, že se dvojice kamarádů mezi sebou domluví, na tom, že si dají dárek. Po dohodě se svými rodiči drobný dárek zakoupí nebo vyrobí. V den nadílky si kamarádi dárek vymění. Dochází tak nenásilnou formou k posilování prosociálního chování a k upevňování kamarádkých vztahů. Za jeden z nejslavnostnějších rituálů učitelky považují oslavu Svátku matek, která pomyslně ukončuje slavnosti jara. Můžeme říct, že je to pro učitelky a všechny zúčastněné taková

hlavní jarní ceremonie. Děti mají pro své maminky připravený krátký program v podobě básniček, písniček a tanečků, které jsou věnovány maminkám. Měly jsme možnost účastnit se zahradní slavnosti, kterou pro maminky pořádala s dětmi paní učitelka Jana. Děti se převtělily do role indiánů. Byly krásně nastrojené, měly indiánské oblečení a čelenky. I jejich obličej byly dozdobeny indiánskými ornamenty. Indiánskou atmosféru zpestřoval také totem a týpí, které bylo postaveno na školní zahradě. Děti besídku zahájily indiánským říkadlem: „Indiáni jdou“, které doprovodily pohybem. Na závěr vystoupení děti svým maminkám předaly indiánská přáníčka. Bylo vidět, že učitelky měly besídku důkladně promyšlenou. Líbilo se nám, že se i učitelky tématicky oblekly a do samotné besídky se také zapojovaly. Některé maminky neskrývaly dojetí. Potvrzujeme teorii, kterou zastává Kunze, Salamander (2011), že rituály jsou jakýmsi spojovacím článkem nejen pro jedince a skupiny, ale také pro společnost. Z rozhovorů učitelek jsme odhalili, že takovým nejzásadnějším a nejslavnostnějším letním rituálem je v mateřských školách rozloučení s předškoláky. Měli jsme možnost se na vlastní oči přesvědčit, že tato slavnost v sobě ukrývá grandióznost a vznešenost. Po shlédnutí takové významné události se domníváme, že tento rituál lze zařadit mezi rituály s velkým „R“, tak je ve své knize „Škola jako rituálny priestor“ označuje Kaščák (2010). Splňuje totiž kritéria oné ceremonie. Nejen, že je tato událost velmi emotivní, ale hlavně zde dochází k osobnostní proměně dítěte z předškoláka na školáka. Každá mateřská škola tento velký rituál realizuje trochu jinak. Viděli jsme, že paní učitelka pasuje děti na školáky za doprovodu studentské hymny „Gaudeamus igitur“. Po dobu této hymny děti dostávají památeční čepici, šerpu a knihu s věnováním. Po slavnostním pasování následuje občerstvení v podobě dortu a špekáčků, které si děti samy opekly. Večer dětem zpestřila paní učitelka program diskotékou a promítáním pohádky „Lichožrouti“. Paní učitelka Jana říká, že v loňském roce ještě děti pouštěly lampión štěstí, navíc dodává: „... na lampión jsme si napsaly vzkazy, co by si děti vlastně přály do života, nebo na co se těší... takové tajné přání.“ Neobvyklým způsobem se loučí s předškoláky paní učitelka Simona. Popisuje: „... odcházíme do domluvené restaurace, kde mají připravenou hostinu se zmrzlinovým pohárem. Paní ředitelka je tam uvítá, děti dostanou diplom a nějaký dáreček ... chce, aby děti přišly pěkně nastrojené a načesané ... spojí se takový raut se společenským chováním ... děti se cítí velice noblesně.“ Z těchto slov je pravděpodobné, že rituál vede děti k dodržování společenských návyků a etických norem. Podobně slaví s dětmi tento rituál paní učitelka Lidka, jen děti nejdu přímo do restaurace, ale do cukrárny. Ve spolupráci s rodiči rozloučení s předškoláky probíhá jen u paní

učitelky Odetty, která konstatuje: „*I ti rodiče to vlastně oceňují, tu možnost být u toho, když se to dítě s tou školou loučí ... taky ty děti jsou rády, že je rodiče vidí, jak se jako pasují do role těch školáků, takže oni už se v ten moment cítí být školáky. Do konce roku tak ty předškoláky oslovujeme „školák ... už mají prostě pocit, že jsou někde výš, že něčeho dosáhly.“* Z našeho pohledu účast rodičů na této ceremonii je velmi důležitá a opodstatněná. Myslíme si totiž, že tímto jsou posilovány vztahy nejen mezi mateřskou školou a rodinou, ale především mezi rodiči a dítětem.

Rituály společenské

Paní učitelka Jana k tvoření dodává: „... *tak se společně víc seznámíme s rodiči a i oni mají možnost nás učitelky lépe poznat.*“ Na základě těchto slov si myslíme, že zde je tento rituál pořádán především proto, aby se upevňovaly pozitivní vztahy mezi mateřskou školou a rodinou. Mezi další rituály, které mají společenský charakter patří dle názoru učitelek také drakiáda. Tu pořádají paní učitelky Alena a Simona. Měli jsme také možnost se takové akce zúčastnit. Tento rituál probíhal za doprovodu rodičů. Na některých dětech bylo vidět, že draka pouští poprvé a tak se trochu vztekaly, ale jinak byly z drakiády nadšené. Z této výpovědi usuzujeme, že rituál je pořádán z důvodu prezentace školy. Mezi další podzimní rituály patří také pochod broučků. Paní učitelka Simona popisuje: „*Děti si doma nebo ve školce vyrobí lucerničky, donesou si svíčky a dělá se taková menší trasa kolem sídliště a školky. Je to takové příjemné a pro děti to má jinou atmosféru, protože je tma a vidí ty světýlka svítit.*“ V mateřské škole u paní učitelky Jany je organizován tento pochod ve spolupráci se základní školou a obcí. Dále tento fakt doplňuje slovy: „*Společně tak uzamykáme zahradu k zimnímu spánku a loučíme se s podzimem a čekáme na příchod zimy.*“ Měli jsme možnost takový rituál vidět. Pochod probíhal stejným způsobem jak uvádí paní učitelka Jana. Děti zde doprovázely kromě učitelů i jejich rodiče. Vrcholem akce byl ohňostroj u obecního úřadu, který organizoval místní hasičský sbor. Halloweenskou slavnost pořádá pro děti paní učitelka Petra. Celý týden si společně o tomto svátku povídají, zdobí dýně a vyrábí si různá strašidýlka. „*Je to taky takový zajímavý rituál a děti se ho nechtějí vzdát...chodíme po školce povídáme si a hledáme stopy, které nám tady nějaké strašidýlko zanechalo.*“, doplňuje paní učitelka Petra. Posledním výše uváděným rituálem je opékání špekáčků. Paní učitelka Hanka tento rituál pořádá v souvislosti s úklidem školní zahrady a zapojuje do úklidu i rodiče. Zajímavý a jiný rituál realizuje ve spolupráci s městem a domem mládeže paní učitelka Lidka. Je to akce věnovaná

stromům, Den stromů probíhá v parku, kde jsou pro děti připravená stanoviště s úkoly. Na základě pozorování můžeme konstatovat pozitivní vliv rituálu na děti. Byl zde prohlubován vztah dětí k přírodě a také byla u dětí podporována environmentální výchova. Mnoho rituálů probíhá také v zimě. V tomto ročním období čerpají učitelky inspiraci nejčastěji z tradic a zvyků, které se pojí s obdobím Adventu. Toto období bývá v mateřských školách obvykle zahajováno zdobením vánočního stromečku. Městské mateřské školy, ve kterých pracují paní učitelky Lidka, Petra, Simona a Odetta se zúčastňují společné akce, která se týká zdobení vánočních stromečků. Při této příležitosti se děti poprvé setkávají s postavami Mikuláše, čerta a anděla. Paní učitelka Lidka popisuje rituál takto: „... *jak zdobíme ten stromeček, tak už tam chodí i Mikuláš s andílky a čertíky. No a my jim zpíváme písničku nebo si tam zatancujeme, jsou tam nějaké soutěže, nějaká stanoviště. Je tam třeba hod polenem pod kotel, děti si tam mohou vyzkoušet nějaké úkoly na statečnost.*“ Paní učitelka Simona dodává „*On tam má váhu na hříšníky, které zváží a pak si poslechneme koledy a pak jdeme zpátky do školky.*“ Tato akce končí večer veřejným rozsvícením velkého vánočního stromu na náměstí, kam se mohou přijít rodiče s dětmi podívat. Každou mateřskou školu čert, Mikuláš a anděl navštíví. Myslíme si, že i když mají děti trochu obavy, tak se na jejich příchod těší. Paní učitelka Alena návštěvu Mikuláše popisuje takto: „*Mikuláš vždy říká jednotlivá jména dětí, aby za ním přišly a ze své knihy hříchů čte dětem, co tam má napsáno. Samozřejmě to píšeme předem my učitelky. Snažíme se tím přispět trošku třeba k nějakému zlepšení v chování, nebo zlepšení v jídlu a podobně.*“ Paní učitelka Lidka a Simona pořádají v lednu Tříkrálový pochod. Paní učitelka Simona jej popisuje slovy: „*Většinou ty starší děti si nacvičí tříkrálovou písničku a obchází potom naši školku.*“ *My jako publikum posloucháme a oni nám pak na konci na dveře napíšíou K+M+B a rok, v kterém nás navštívili.*“ Obě učitelky děti seznamují s příběhem Tří králů. Překvapila nás výpověď paní učitelky Lidky: „... *opravdu jdeme do toho katolického kostela podívat se na Betlém. Tam taky zazpíváme nějaké ty koledy a je to takové ukončení těch vánočních svátků.*“ Tento rituál jsme byli shlédnout u paní učitelky Petry. U ní je do pochodu zapojená celá třída. Každé z dětí má svou roli a kostým. Jsou vybráni Tři králové, kteří jdou první po celou dobu průvodu. Za nimi jsou zbrojnoši s vlajkami a dvorní dámy. Děti obchází jednotlivá oddělení a také zpívají píseň: „*My tři králové jdeme k vám*“. Paní učitelka děti doprovází na housle. Poté jdou ještě rozveselit seniory, kteří bydlí v budově vedle mateřské školy. Musíme dodat, že toto setkání bylo velmi dojemné a pro děti přínosné. Dle našeho názoru zde dochází k upevnování mezigeneračních vztahů. Zimní slavnosti

jsou v mateřských školách zakončeny karnevalem. Paní učitelka Petra karneval pořádá v duchu celoročního tématu. Děti chodí v maskách celý týden. Dodává: „*Děti se tím převlekm dostanou do jiné role a situace.*“ U paní učitelky Simony chodí nejen děti, ale i učitelky v kostýmech také celý týden. Karnevalu je přizpůsoben i jídelníček. Měli jsme možnost shlédnout karnevalový rej, který pořádala paní učitelka Odetta. Kromě přehlídky masek byly děti rozděleny do skupin po čtyřech. Postupně prošly pěti stanovišti a u každého z nich plnily nějaký úkol. Například na stanovišti „U Zlatovlásky“ děti navlékaly korálky. Všechny skupiny se vystřídalaly. Za splnění jednotlivých úkolů dostávaly razítko a sladkou odměnu. Toto zpracování karnevalu nás velmi zaujalo, protože zde byly zařazeny i vzdělávací prvky. Na základě výpovědí učitelek většina mateřských škol vítá jaro vynášením Moreny, jen paní učitelka Alena uvedla, že tuto akci nedělají. Paní učitelka Vlasta rituál popisuje slovy: „... *společně s dětmi vytvoříme, vyrobíme tu Morenu, kterou pak neseme ke splavu, no a tam jí pak zazpíváme tu písničku „Má milá Moreno“ a házíme ji do vody.*“ V mateřské škole paní učitelky Petry je zvykem nosit kromě Moreny látkové ještě Morenu ekologickou.: „...*neseme Morenu udělanou z pečiva z rohlíků a tvrdých chlebů, abychom to opravdu mohli do té vody hodit a v podstatě děti vidí, že šetříme životní prostředí a že se chováme ekologicky. A taky nás baví, jak se k tomu sjíždějí kačenky, tak na to taky děti čekají.*“ Tento nápad nás potěšil a myslíme si, že by se jím mohly inspirovat i ostatní mateřské školy. Na konci měsíce dubna chodí s dětmi paní učitelka Lidka do místního parku kde je ku příležitosti Dne Země připraven program pro děti. Říká: „*Jsou tam také stanoviště, a protože už bývá teplo, tak je tam třeba i jízda na raftech, takže si to děti hodně užívají.*“ Předpokládáme tak, že akce je doplňkem environmentální výchovy. Zaujal nás rituál, který realizuje pouze paní učitelka Alena. Jde o zdobení školkové Májky. Při této příležitosti spolupracuje také s obcí. Průběh rituálu popisuje následovně: „... *poprosíme někoho z obce, aby nám obstarali nějaký malý stromeček a nějaký malý dřevěný kmen a my si jej pak stužkami nazdobíme...*“ Mezi letní slavnosti zařazují učitelky také Den dětí. Překvapilo nás, že paní učitelky Alena a Lidka tento rituál v rozhovoru neuvedly. Myslíme si, že to není proto, že by jej s dětmi neabsolvovaly, ale, že si na něj pouze nevzpomněly. V olympijském duchu pořádá dětský den paní učitelka Simona. Popisuje jej takto: „*Paní učitelky připraví takovou dráhu venku s různým plněním úkolů a hledání pokladu. Každá třída má svou barvu a vlastně postupně takto procházíme přes celou zahradu a plníme různé úkoly na stanovištích. Paní učitelky vše kontrolují, každý má na krku kartičku a každé stanoviště má své razítko. Jakmile děti projdou tím daným stanov-*

ištěm, tak dostanou razítka a když mají všechny razítka, tak jdou hledat poklad.“ Přínos této slavnostní události vidíme v tom, že zde děti rozvíjí své pohybové dovednosti. Paní učitelka Jana a Vlasta oslavují den dětí turistickým výšlapem na nedaleký kopec. Tohoto výšlapu jsme se též zúčastnily. Výlet vrcholí občerstvením v podobě zmrzliny. I u paní učitelky Hanky je Den dětí laděn sportovně. Říká: „... *to máme takové hry, soutěže a chodíme do cukrárny na zmrzlinu.*“ Mateřská škola paní učitelky Petry tento den s dětmi slaví v návaznosti na roční téma. Nový letní rituál pořádá mateřská škola paní učitelky Vlasty. Vztahuje se k oslavě Dne otců. Paní učitelka na něj reaguje slovy: „... *čekali jsme jak to ti tatínkové přijmou ...byli jsme mile překvapeni, protože přišli opravdu všichni. Největší zážitek měli tatínkové z toho, že je děti popisovaly. Všichni tatínkové se podle popisu poznali.*“ Tatínkové měli například za úkol, poznat své dítě podle siluety obličeje. Paní učitelka konstatuje, že nová akce přinesla úspěch a všichni se příjemně pobavili. Školní rok bývá obvykle zakončen výletem. Některé učitelky dávají přednost výletům v podobě turistického výšlapu jiné preferují návštěvu zoologické zahrady. My jsme však navštívili s paní učitelkou Vlastou westernové městečko. Zde mohly děti vidět jaký byl život kovbojů a indiánů. Pár kovbojsko-indiánských aktivit si také vyzkoušely. Byl to například hod lasem na tyč či jízda na koni v doprovodu indiána. Výlet v dětech zanechal nezapomenutelný zážitek.

5.4 Přínos rituálů pro děti očima učitelk

5.4.1 Rituál jako záruka stability dítěte

Učitelky se shodují, že rituály mají v mateřské škole své nezastupitelné místo. Tento fakt potvrzují slova paní učitelky Jany, která říká: „... *rituály jsou důležité a provází nás vlastně celý život... Přináší dětem rytmus, řád, bezpečí a jistotu.*“ Podle paní učitelky Aleny jsou rituály pro děti jen přínosem. Konstatuje: „... *může je mrzet, když ta akce odpadne... když se jí nezúčastní, protože jsou nemocné.*“

5.4.2 Rituál jako obohacení dítěte

Paní učitelka Simona zase poukazuje na to, že prostřednictvím rituálů se děti mohou naučit něčemu novému a také něco nového zažít. Dále uvádí: „*V tom kolektivu prožívají všechno úplně jinak než doma.*“ S tímto tvrzením souhlasí i paní učitelka Petra, která podotýká: „... *právě ta citová stránka těch rituálů je to hlavní, co by nemělo nikdy z toho rituálu vymizet.*“ Zároveň stejnou váhu a důležitost přikládá také samotné přípravě rituálu.

Paní učitelka Hanka zastává názor, že: „... díky těm ročním rituálům si děti můžou uvědomit, jaké je to roční období. A mají tak přehled o tradicích v průběhu roku.“ Přínosem rituálů pro děti je podle paní učitelky Lidky opakování něčeho, na co se budou těšit. Jako příklad zmiňuje Vánoce a říká: „... přínos je v tom, že si uvědomují najednou ty děti a projevují najednou pracovitost, pomoc druhému, lásku, uvědomí si pojmy... jejich obsah.“ Zajímalo nás také, jestli rituály nějakým způsobem přispívají k rozvoji osobnosti dítěte. I když otázka byla zaměřena na vlastnosti, schopnosti a dovednosti dětí, tak většina učitelek ji pojala komplexně a popisovala spíše obecně to, co rituály u dětí rozvíjí. Jejich obecné pojetí chápeme a vysvětlujeme si tak, že učitelky měly obavy, aby daný pojem správně zařadily, jelikož definice pojmů jsou si velmi podobné. Proto dle našeho názoru zvolily spíše obecnou charakteristiku. Podle paní učitelky Simony rituály umožňují ostýchavým dětem projevit se. S těmito slovy se ztotožňuje také paní učitelka Petra, která dodává, že účast dítěte na rituálu podporuje jeho samostatnost a snahu nezklamat své blízké. Také podle výpovědí ostatních učitelek jsou právě toto ztřežní vlastnosti, které se mohou u dětí prostřednictvím rituálu rozvíjet. Změříme-li se na dovednosti a schopnosti, tak musíme souhlasit s teorií Čápa a Mareše (2007), kteří poukazují na to, že dovednosti a schopnosti spolu úzce souvisí, a proto je mnohdy složité je přesně odlišit. Důkazem toho jsou odpovědi většiny dotazovaných učitelek, které též nedokázaly tyto pojmy jednoznačně rozlišit. Všechny učitelky se shodly na tom, že rituály u dětí rozvíjí motorické dovednosti. Příkladem rozvoje hrubé motoriky při rituálu mohou být tanečky. Příkladem jemné motoriky mohou být pak rituály, které souvisí s tvořením. Dochází tak k rozvoji zručnosti dětí. Paní učitelky Alena, Simona, Lidka a Petra se shodují v tom, že pomocí rituálů se u dětí rozvíjí také komunikativní dovednosti. Jejich slovní zásoba je obohacena o nové pojmy a poznatky. Každé dítě je „originál“ a má různé vrozené schopnosti. Při realizaci rituálu je důležitá organizace. Je proto důležité zvolit si i dítě, které je schopno vést ostatní děti. Tato slova potvrzuje paní učitelka Lidka, která říká: „... důležitá je taky řídicí schopnost, protože to jsou zase ty úkoly pro ty děti, kdy dítěti řeknu: Ty budeš vedoucí této skupinky...“. Na vlastní oči jsme se mohli prostřednictvím pozorování přesvědčit, že je opravdu potřebné vybrat dítě s těmito schopnostmi. Je to důležité nejen pro děti, pro které je tento vrstevník oporou, ale také pro učitelku, protože ví, že se na dané dítě může spolehnout. Další zásadní schopností, která nutná k realizaci rituálu je schopnost spolupráce a to jak mezi dětmi a učitelkou, tak i mezi dětmi samotnými. Aby vzájemná kooperace fungovala, je nutné si vzájemně naslouchat.

5.4.3 Rituál jako utužovatel společenství

Prostřednictvím rituálu si děti uvědomují jeho sílu a význam. Na základě toho se tak také chovají. Paní učitelka Vlasta vidí přínos rituálu nejen v upevňování vztahů mezi mateřskou školou a rodinou, ale také veřejností. Paní učitelka Petra navíc dodává: „... *nedovedu si vůbec představit, že bych nějaké rituály zrušila, to by byla ve školce asi revoluce. Rodiče se na to těší a jsou na to připraveni...*“ Paní učitelka Vlasta uvádí, že rituály „... *rozvíjí takovou tu sounáležitost, takové ty pěkné vztahy mezi dětmi ... tu odvahu, důvěru jeden v druhého...*“ Podle paní učitelky Simony rituály umožňují ostýchavým dětem projevit se. S těmito slovy se ztotožňuje také paní učitelka Petra, která dodává, že účast dítěte na rituálu podporuje jeho samostatnost a snahu nezklamat své blízké. Také podle výpovědí ostatních učitelek jsou právě toto ztěžejní vlastnosti, které se mohou u dětí prostřednictvím rituálu rozvíjet. Změříme-li se na dovednosti a schopnosti, tak musíme souhlasit s teorií Čápa a Mareše (2007), kteří poukazují na to, že dovednosti a schopnosti spolu úzce souvisí, a proto je mnohdy složité je přesně odlišit. Důkazem toho jsou odpovědi většiny dotazovaných učitelek, které též nedokázaly tyto pojmy jednoznačně rozlišit. Všechny učitelky se shodly na tom, že rituály u dětí rozvíjí motorické dovednosti. Příkladem rozvoje hrubé motoriky při rituálu mohou být tanečky. Příkladem jemné motoriky mohou být pak rituály, které souvisí s tvořením. U těchto rituálů dochází k rozvoji zručnosti dětí. Paní učitelky Alena, Simona, Lidka, Odetta a Petra se shodují v tom, že pomocí rituálů se u dětí rozvíjí také komunikativní dovednosti. Jejich slovní zásoba je obohacena o nové pojmy a poznatky. Každé dítě je „originál“ a má různé vrozené schopnosti. Při realizaci rituálu je důležitá organizace. Je proto důležité zvolit si i dítě, které je schopno vést ostatní děti. Tato slova potvrzuje paní učitelka Lidka, která říká: „... *důležitá je taky řídicí schopnost, protože to jsou zase ty úkoly pro ty děti, kdy dítěti řeknu: Ty budeš vedoucí této skupinky...*“. Na vlastní oči jsme se mohli prostřednictvím pozorování přesvědčit, že je opravdu potřebné vybrat dítě s těmito schopnostmi. Je to důležité nejen pro děti, pro které je tento vrstevník oporou, ale také pro učitelku, protože ví, že se na dané dítě může spolehnout. Další zásadní schopností, která nutná k realizaci rituálu je schopnost spolupráce a to jak mezi dětmi a učitelkou, tak i mezi dětmi samotnými. Aby vzájemná kooperace fungovala, je nutné si vzájemně naslouchat.

5.5 Úskalí rituálů pro děti očima učitelek

5.5.1 Obava ze stereotypu rituálu

Všem učitelkám jsme také položili otázku, zda spatřují u rituálů nějaká úskalí.

Z výpovědí vyplývá, že rituály jsou spíše prospěšné, jak pro děti, tak pro učitelky. Odhalili jsme, že samotný rituál může někdy u dětí i učitelek vyvolat určité obavy. To potvrzují slova paní učitelky Vlasty, která říká: „... *aby ty rituály nezevšedněly a neztratily tu výjimečnost, tu atmosféru sváteční ...*“ Úskalí rituálů, vidí paní učitelka Petra ve stereotypu. Dále dodává, že by rituál mohl ztratit na hodnotě v případě, že by učitelky nebyly schopny improvizace a zařazení zajímavých prvků, které rituál dělají rituálem. Říká: „... *mohlo by to sklouznout k tomu, že by to nebavilo dělat ani děti, ani učitelky.*“

5.5.2 Očekávání rodičů jako stresový faktor učitelek

Dalším problémem rituálů pro učitelky může být velké očekávání rodičů. Paní učitelka Jana konstatuje: „... *pro ně je to taky obrovský stres právě kvůli velkému očekávání rodičů. Nikdy nevíš, jestli se to povede nebo nepovede. Nevíš, jak ty děti budou před takovým davem rodičů reagovat.*“ S tímto tvrzením musíme jen souhlasit. Z vlastní praxe můžeme říct, že průběh rituálu při nácviu je jiný než před publikem. Paní učitelka Odetta uvádí „... *děti mají obavu, aby byly dobré a ukázaly, co se naučily.*“ Myslíme si, že děti to, aby byly dobré, až tak nevnímají. Podle našeho názoru se většina dětí těší hlavně na to, že vystoupí. Přesto se najdou někteří ostýchavější, kteří mají z vystoupení strach. O těchto dětech se ve svých výpovědích zmiňují paní učitelka Lidka a Simona. Ta navíc dodává: „... *Také pro děti, které špatně snáší nějaké změny, přesuny, to může být stresující.*“ Úskalí rituálů pro učitelky vidí v časové náročnosti. Především proto, že obvykle rituály probíhají po jejich pracovní době. Paní učitelka Hanka poukazuje na finanční náročnost některých rituálů. S tímto tvrzením však souhlasíme jen z části. Třeba rekvizity a výzdobu financuje mateřská škola. Například občerstvení si u nás zajišťují rodiče sami. Podle nás nejsou rituály až tak finančně nákladné, ale samozřejmě záleží na jednotlivých mateřských školách a na náročnosti programu rituálů.

5.6 Zdroje rituálů

Aby mohlo dojít k realizaci samotného rituálu, je potřeba vhodná inspirace učitelek.

5.6.1 Inspirace učitelek k rituálům

Roční období

Paní učitelka Petra se k této otázce vyjádřila slovy: „*Jaro, léto, podzim, zima, to už je samotná obrovská inspirace ... kalendář když vezmu, tak okamžitě vidím a už mě musí napadat různé momenty.*“ Stejného názoru je také paní učitelka Simona a Vlasta, obě čerpají inspiraci především z ročních dob a tradic s nimi spojených.

Osvědčené rituály

Z výpovědi paní učitelky Petry jsme se také dozvěděli, že se drží spíše svých osvědčených rituálů.

Kolegyně

Je však otevřená nápadům nových kolegyň. Svými kolegyněmi se inspiruje například paní učitelka Lidka říká: „*Když přijdu do nějaké školky, kde mám kamarádku a něco se mně zalíbí, tak se zeptám. Samozřejmě i kolegyně-asistentka ve třídě je mi velkou inspirací, protože je velmi kreativní, a to mě posouvá někde dál.*“. Zkušenosti starších kolegyň jsou hlavní motivací pro paní učitelku Hanku.

Školení

Inspiraci k rituálům získává paní učitelka Lidka také na školeních, kde je podle ní možné dozvědět se hodně nových věcí.

Odborná literatura

Odbornou literaturu vyhledává k inspiraci paní učitelka Jana. Nejvíce se inspiruje z knih Rok s krtkem či Předškolákův rok. Paní učitelka Hanka ráda používá náměty z knihy Rok v mateřské škole.

Internet

Paní učitelka Alena nejvíce vyhledává inspiraci na internetu. Konstatuje: „... *jsem ráda za to, že máme internet, protože na internetu člověk najde opravdu cokoliv ...rituály škol a školek můžeme na internetu shlédnout a vyzkoušet.*“

Obec, rodiče

Paní učitelka Alena doplňuje, že s nějakým nápadem občas přichází i rodiče nebo obec.

Výsledky pozorování

Na základě zúčastněného pozorování ve 4 mateřských školách, v nichž jsme měli možnost v jednotlivých ročních obdobích shlédnout 21 rituálů, můžeme konstatovat, že rituály jsou opravdu obohacením programu mateřských škol a téměř vždy vychází z tradic a zvyků, které patří k jednotlivým ročním obdobím. Rituály přináší dětem i jejich rodičům nové, nezapomenutelné zážitky.

Reakce na rituály byly, jak ze strany dětí, rodičů i učitelek, pozitivní. Rodiče byli vždy mile překvapeni a mnohdy dojati. U některých rituálů také nostalgicky zavzpomínali na své dětství. Na dětech bylo vidět, že si rituály užívají plnými doušky. Vždy byly plny očekávání a nadšení. Některé rituály v dětech vyvolávaly i obavy, ale paní učitelky děti vždy podpořily a dobře namotivovaly.

U každého z realizovaných rituálů si učitelky stanovily takové cíle, které byly vždy v souladu s rámcovým vzdělávacím programem. Jde vidět, že si mateřské školy na rituálech hodně zakládají, neboť jsme vypožorovali, že upevňování vztahů je hlavním důvodem jejich realizace. Z pozorování vyplynulo, že pozitivní vztahy mezi dětmi jsou posilovány u těchto rituálů: školní výlet, Karneval, Den dětí, Rozloučení s předškoláky a Kamarádký Ježíšek. Právě u tohoto rituálu jsme zaznamenali: „... všechny děti byly někým obdarovány a take se těšily z toho, že udělaly radost druhému.“ Pozitivní vztahy mezi mateřskou školou a rodinou a mateřskou školou a veřejností jsou posilovány prostřednictvím rituálů: Vítání občánků, Zahradní slavnost-Den matek, Den stromů, Ochutnávka pomazánek, Beseda s myslivci, Podzimníček, Drakiáda, Čertovská besídka, Tři králové, Vynášení Moreny a Pochod broučků. U posledního zmiňovaného rituálu posilování vztahů dokládá reakce jednoho z rodičů: „*Je to pohodová akce, protože se zas díky pochodu sešli skoro všichni z vesnice.*”

Dále můžeme potvrdit, že rituály mají pozitivní vliv na rozvoj osobnosti dítěte. Prostřednictvím rituálů se děti nejen seberealizují, ale také posilují své sebevědomí. Z pozorování vyplynulo, že u rituálů Drakiáda, Karneval, Čertovská besídka, Den dětí, Zahradní slavnost-Den matek a Rozloučení s předškoláky jsou rozvíjeny především jejich pohybové dovednosti. Rituály také děti upozorňují na důležité události a tradice v roce.

Potvrzujeme, že podle většiny učitelek jsou rituály přínosem. Aby se rituály nestaly stereotypem pro děti i rodiče, tak se je většinou učitelky snaží obohacovat novými, kreativními prvky. Musíme však konstatovat, že rituály Den dětí a Rozloučení s předškoláky

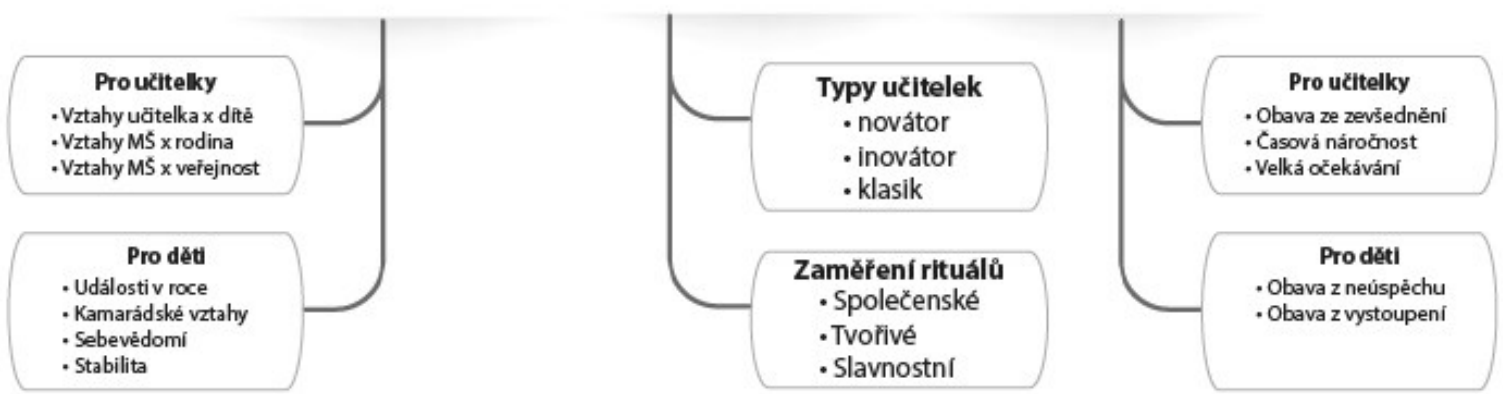
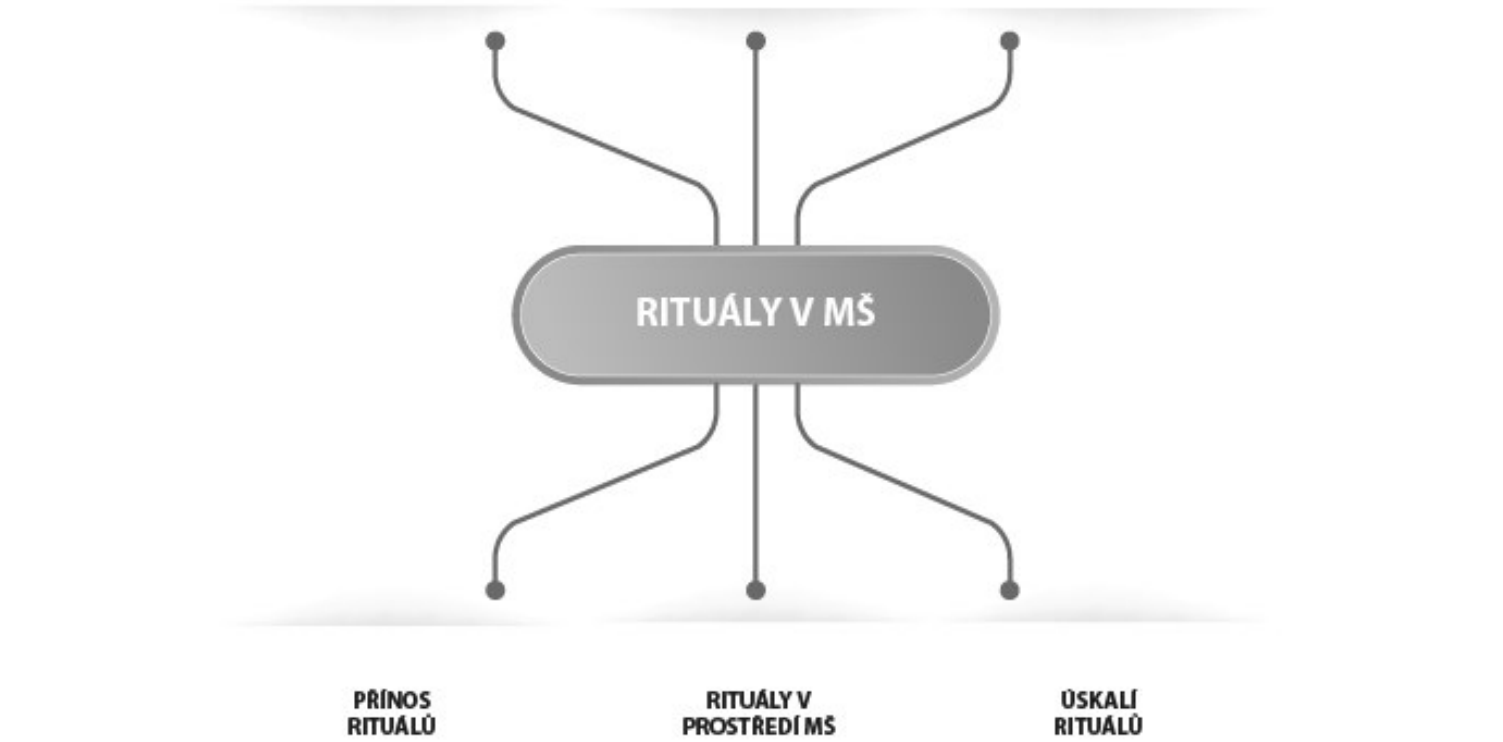
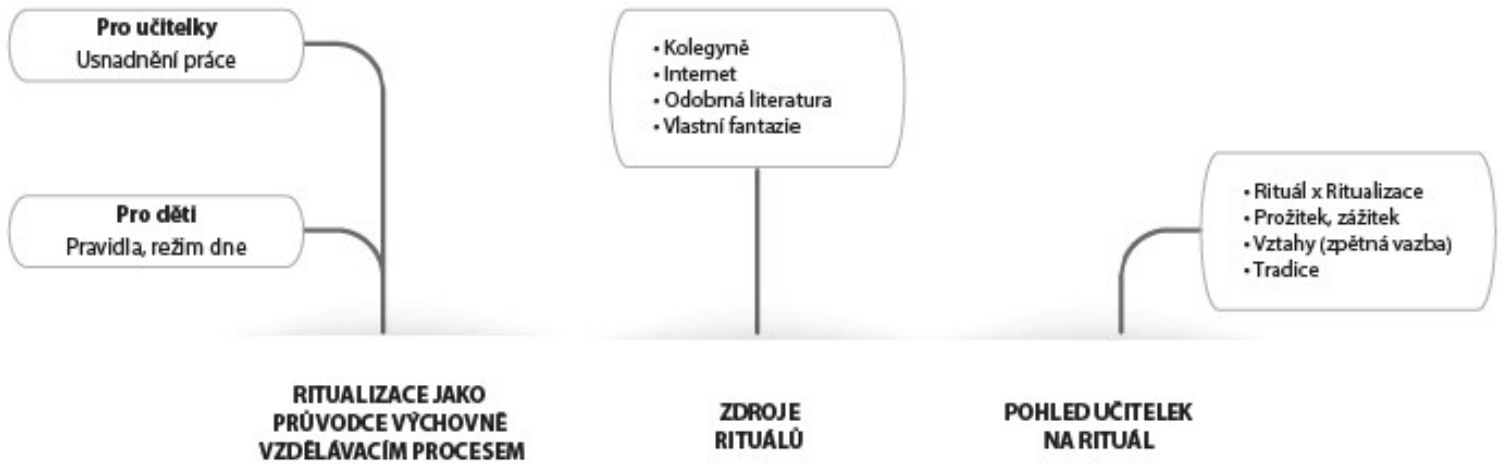

organizovány paní učitelkou Janou a Vlastou v nás vyvolávaly dojem, že jsou realizovány jen proto, aby byly splněny. Tento fakt můžeme doložit poznámkou z pozorovacího archu Rozloučení s předškoláky, kde je zaznamenáno následující: *Přišlo mi, že paní učitelka děti pasovala zbytečně rychle a nenechala děti pořádně si tuto slavnostní chvíli prožít. Tyto pocity jsme měli, ale jen výjimečně.*

Na základě pozorování a rozhovorů s učitelkami za největší ceremonii v mateřských školách považujeme slavnost Rozloučení s předškoláky, protože splňuje všechna kritéria rituálu. Tento rituál totiž zažijí předškoláci jen jednou za život.

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Z výzkumu vyplynulo 6 hlavních kategorií, které jsme zobrazili do níže uvedené pojmové mapy. Stanovené kategorie jsou mezi sebou propojeny. Oporou těchto kategorií byly otázky pro učitelky v polostrukturovaném interview a participační pozorování v mateřských školách. Drobné nesrovnalosti vznikly hned na začátku rozhovoru a to z důvodu, že učitelky za rituály považovaly i ritualizace. Proto bylo potřeba v úvodu tyto pojmy objasnit. Z výzkumu vyplynula tato fakta: rituály mají pozitivní vliv na celkový rozvoj osobnosti dítěte především na jeho emoční stránku. Rituály jsou výjimečné okamžiky, ze kterých se těší děti, rodiče i samotní pedagogové. Většina rituálů realizovaných v mateřských školách vychází z tradic, které se vztahují k jednotlivým ročním obdobím. Z výzkumu vyplynulo, že rituály jsou v mateřských školách realizovány především z důvodu posilování pozitivních vztahů. Prostřednictvím zúčastněného pozorování se nám výpovědi učitelek jen potvrdily. U některých rituálů scházela větší motivace a hlubší prožitek pro děti. Dle našeho názoru je tedy potřeba stále podporovat nejen kreativitu a tvořivost učitelek, ale také podněcovat jejich zájem o tuto tematiku. A to prostřednictvím školení či společných sezení učitelek z jiných mateřských škol.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo odhalit a popsat rituály, které učitelky v mateřské škole realizují.

V teoretické části byly rituály popsány nejen z pohledu různých autorů, ale především byl pojem rituál zasazen do pedagogických souvislostí, konkrétně do prostředí mateřské školy. Rituály ve školním prostředí se nejvíce zabývá Ondrej Kaščák, proto byly jeho publikace jedny z hlavních zdrojů naší inspirace při psaní této práce. Nutno však podotknout, že rituály se zabývá více autorů ze zahraničí.

V praktické části této bakalářské práce byly naplněny stanovené cíle. Tyto cíle jsme ověřovali v praxi mateřské školy metodou polostrukturovaného interview s oslovenými učitelkami mateřských škol a také metodou participačního pozorování kolektivu dětí ze čtyř mateřských škol ve Zlínském kraji. Všem učitelkám byly v úvodu rozhovoru objasněny pojmy rituál a ritualizace, protože většina z oslovených respondentek považovala tyto pojmy za totožné. Všechny oslovené učitelky však byly velmi vstřícné a otevřené.

Z následné analýzy dat metodou otevřeného kódování vyplynulo šest hlavních kategorií. Pohled učitelek na rituál, Ritualizace v mateřské škole, Rituály v prostředí mateřské školy, Přínos rituálů očima učitelek, Úskalí rituálů očima učitelek, Zdroje rituálů. Tyto kategorie se vzájemně prolínají. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že rituály jsou pro děti velmi důležité a přínosné. Z rozhovorů a pozorování jsme odhalili, že rituály jsou obohacím programem mateřských škol. Dále jsme odhalili, že rituály jsou určitým prostředkem komunikace mezi rodinou a mateřskou školou. Prostřednictvím rituálů děti získávají nové zážitky. Při rituálech je tedy kladen důraz především na emocionalitu a silný prožitek dětí. Rituály v mateřské škole neprobíhají každý den, ale v určitých časových intervalech v průběhu roku. Rituály jsou realizovány především ve spojitosti s oslavami svátků a tradic v daných ročních obdobích. Rituály jsou tak výjimečnou událostí, která zanechává nejen v dětech, ale i učitelkách a rodičích silný, pozitivní zážitek, který zároveň přispívá k upevnování vztahů mezi mateřskou školou a rodinnou. Celkově mají rituály kladný dopad na rozvoj osobnosti dítěte. Slouží nejen jako prostředek upevnování kamarádkých vztahů mezi dětmi, ale také u dětí posilují jejich samostatnost a důvěru. Dále rituály u dětí rozvíjí jejich komunikativní, motorické dovednosti a organizační schopnosti. Odhalili jsme, že hlavní úskalí rituálů je pro děti a učitelky přílišné očekávání rodičů. Pro učitelky je to navíc ještě obava z toho, aby se rituál nestal pro rodiče stereotypem.

Z výzkumu vyplývá, že učitelky zařazují mezi rituály i události, které se konají jednou za rok a splňují požadavek slavnostní atmosféry. Všechna kritéria rituálu jsou ale naplněna pouze v ceremonii s názvem Rozloučení s předškoláky. Tato fakta byla zúčastněným pozorováním potvrzena.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BUSHNELL, Mary. Small School Ritual and Parent Involvement. *The Urban Review*. 1997, vol. 29, no 4, s. 283-295. ISSN 0042-0972.

COVA, Bernard a SALLE, Robert. Rituals in Managing Extrabusiness Relationships in International Project Marketing: A Conceptual Framework. *International Business Review*. 2000, vol. 9, no. 6, s. 669-685, ISSN 0969-5931.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

FULGHUM, Robert. *Od začátku do konce: naše životní rituály*. Přeložil Jiří HRUBÝ. Praha: Argo, 1995. AAA (Argo). ISBN 80-85794-44-6.

GAVORA, Peter. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-104-9.

KAŠČÁK, Ondrej. Význam a miesto rituálov v pedagogickej teórii a praxi. *Pedagogická orientace* 2009, roč. 19, č. 2, s. 38–52. ISSN 1211-4669.

KAŠČÁK, Ondrej. Škola jako rituálny priestor. 1. vyd. Trnava: Typi niversitatisTyrnaviensis, 2010. ISBN 9788080823603.

KAUFMANN-HUBER, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-203-3.

KREJČOVÁ, Věra, Jana KARGEROVÁ a Zora SYSLOVÁ. *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0812-9.

KUNZE, Petra a Catharina SALAMANDER. *Malé děti potřebují rituály*. Brno: ComputerPress, 2011. ISBN 978-80-251-3405-4.

LEMEŠOVÁ, MIROSLAVA. Psychologický pohľad na rituály jako súčasť práce v nízkoprahových programech. In: *Cesty múdrosti = Ways to wisdom*. Bratislava: Stimul, 2011, s. 341-346. ISBN 978-80-8127-046-8.

MAJERČÍKOVÁ, Jana et al. *Profesijnázdatnosť (self-efficacy) študentov učiteľstva a učiteľov spolupracovať s rodičmi*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2012. ISBN 978-80-223-3345-0.

MALONEY, Carmel. Ritual and Pedagogy: How One Teacher Uses Ritual in a Pre-Primary Classroom Settings. *Australian Research in Early Childhood Education*. 1996, vol. 1, s. 110-118.

MALONEY, Carmel. The Role of Ritual in Preschool Settings. *Early Childhood Education Journal*. 2000, vol. 27, no. 3 s. 143-150. ISSN 1082-3301.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-085-5.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ, ed. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.

REZKOVÁ, Vlasta a Gražina KOKEŠOVÁ KLEINOVÁ. *Hra jako lék: teorie a praxe nedirektivní psychoterapie hrou*. Praha: Pražská pedagogicko-psychologická poradna, 2012. ISBN 978-80-260-3503-9.

SCULLY, Patricia a Jacqueline HOWELL. Using Rituals and Traditions to Create Classroom Community for children, Teachers, and Parents. *Early Childhood Education Journal*. 2008, vol. 36, no. 3, s. 261-266. DOI: 10.1007/s10643-008-0279-7. ISSN 10823301.

STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Rituál, umění a výchova*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2002. ISBN isbn80-210-3029-1.

SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Velikonoce: původ, zvyky, hry, pohádky, návody a náměty*. Vyd. 2. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN 80-7346-044-0.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Mythologie. ISBN 8071061786.

ZÁVODYOVÁ, Viera. Uplatňovanie ritualizáci vo výučbe anglického jazyka v materských školách. *Studia paedagogica*. 2011, roč. 14, č. 2, s. 171-186. ISSN 18037437.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Tzv. Tak zvaně

SEZNAM TABULEK

Charakteristické rysy rituálů jsme stanovili na základě odborné literatury od těchto autorů:

Charakteristické rysy rituálů dle autorů	MŠ			
	A	B	C	D
Využívání symbolů (Lemešová, 2011)	2,4,6,7, 8,9,12, 19,21	5,10,14, 18,20	11,16, 17	13,15
Inspirace tradicemi a zvyky (Howell, Scully, 2008)	4,6,7,12	2,5,10, 20,21	16	13
Oddělení od reality, určení místem a časem (Závodyová, 2009)	1,2,3,4, 6,7,8,9, 12	5,10,14, 20,21	11,16, 17	13,15
Důraz na prožitek a emoce (Maloney, 1996)	1,2,3,4, 6,7,9	5,10,18, 20,21	11,17	13
Řeč – opakování frází (Kašćák, 2010)	4,6,7,9, 12	5,10,14	11,16,	
Osobnostní proměna (Kašćák, 2010)	4,9,	5,10,20	11	
Spojuje vztahy ve skupině (Stehlíková-Babyrádová, 2002)	1,2,3,4, 6,7,8,9, 12	5,10,14, 18,20	16,17	13,15
Kolektivní sdílení (Stehlíková-Babyrádová, 2002)	1,2,3,4, 6,7,8,9, 12,19	5,10,14, 18,20, 21	11,16,1 7	13,15

Poznámka: Mateřské školy, ve kterých probíhalo zúčastněné pozorování jsou označeny písmeny A,B,C,D.

Poznámka: Čísła uvedená v tabulce označují níže uvedené rituály. Rituály v číselné podobě jsou přiřazeny k danému charakteristickému rysu.

Poznámka: Rysy jsme přiřazovali na základě zaměření jednotlivých rituálů.

Tabulka dokládá, že rysy rituálů, kolektivní sdílení a spojování vztahů ve skupině, jsou ve sledovaných mateřských školách nejčastěji zastoupeny. Prostřednictvím zúčastněného pozorování jsme si rysy rituálů, dle autorů, mohli ověřit v praxi.

Kritéria k vyhodnocení sledovaných rituálů

- Rozdělení sledovaných rituálů dle ročních období
- **Jarní slavnosti**
- Vynášení Moreny (12)
- Zahradní slavnost – Den matek (4)
- Super brouk (11)

- **Letní slavnosti**
- Oslava svátku dětí (3)
- Školní výlet (1)
- Povídání s myslivci (2)
- Rozloučení s předškoláky (9)

- **Podzimní slavnosti**
- Vítání občánků (21)
- Pomazánky (14)
- Drakiáda (17)
- Halloween (18)
- Pochod broučků (16)
- Podzimníček (8)
- Podzimní pečení štrůdlů (19)
- Den stromů (15)

- **Zimní slavnosti**
- Mikuláš v mateřské škole (7)
- Čertovská besídka (5)
- Kamarádský Ježíšek (13)
- Zpívání u stromečku (6)
- Tři králové (10)
- Karneval (20)

SEZNAM PŘÍLOH

- PI Vzor informovaného souhlasu k polostrukturovanému rozhovoru
- PII Otázky v polostrukturovaném interview
- PIII Vzor informovaného souhlasu o zúčastněném pozorování
- PIV Vzor pozorovacího archu
- PV Přepis rozhovoru s paní učitelkou Odettou

PŘÍLOHA P I: VZOR INFORMOVANÉHO SOUHLASU O POLOSTRUKTUROVANÉM INTERVIEW

Informovaný souhlas

Jméno: .....

Účast na tomto výzkumu je zcela anonymní, což znamená, že budete uváděna pod daným pseudonymem. Rozhovor bude zaznamenán na diktafon a poté přepsán do písemné formy. Ve výstupech tohoto výzkumu nebudou uvedeny údaje, podle kterých by bylo možné identifikovat Vás a vaše citace.

Souhlasíte s účastí na výzkumu?

ANO/ NE

Podpis: .....

Dne: .....

Příloha P II: OTÁZKY V POLOSTRUKTUROVANÉM ROZHOVORU

ÚVOD

V mateřské škole probíhají jak rituály, tak ritualizace. Rituály jsou velké akce neboli ceremonie, které probíhají během roku, jsou vyjímečné a zanechávají v dětech silný zážitek. Často vychází z tradic a zvyků, které se dodržují v jednotlivých ročních obdobích. Ritualizace jsou takové aktivity, které v mateřské škole probíhají automaticky a představují přechod od jedné činnosti ke druhé.

- ⑩ Jaký je Váš názor na využívání rituálů v mateřské škole?

- ⑩ Proč používáte rituály v mateřské škole?

- ⑩ Mohla byste uvést konkrétní příklady z Vaší praxe?

- ⑩ Při jakých příležitostech v průběhu dne využíváte ritualizace?

- ⑩ Mohla byste mi blíže popsat, na co jsou zaměřeny?

- ⑩ Jaké rituály realizujete během roku v mateřské škole v jednotlivých ročních obdobích?

- ⑩ Mohla byste mi je blíže popsat?

- ⑩ Co podle Vás rituály u dětí rozvíjí?

- ⑩ Mohla byste uvést konkrétní příklad vlastností, které rituály u dětí rozvíjí?

- ⑩ Jaké dovednosti podle Vás rituály u dětí rozvíjí?

- ⑩ Jaké schopnosti?

- ⑩ Jaký je podle Vás přínos rituálů pro děti?
- ⑩ Mohla byste mi uvést konkrétní příklad?

- ⑩ Mají podle Vás rituály i nějaká úskalí?
- ⑩ Jaká pro děti?
- ⑩ Jaká pro Vás, jakožto učitelku?
- ⑩ Mohla byste mi uvést konkrétní příklad?
- ⑩ Kde se inspirujete při výběru činností pro realizaci rituálů?

Příloha P III:VZOR INFORMOVANÉHO SOUHLASU o zúčastněném pozorování

Potvrzuji, že studentka Martina Valcová prováděla zúčastněné pozorování v MŠ Jasenná v průběhu školního roku 2016/2017. Toto pozorování probíhalo se souhlasem ředitelky MŠ. Mateřská škola bude v bakalářské práci uvedena pod písemným kódem. Informace získané pozorováním byly zaznamenány do pozorovacího archu, který je k dispozici k nahlédnutí.

Datum:

Podpis:

Příloha P IV:VZOR POZOROVACÍHO ARCHU

POZOROVACÍ ARCH

Rituály v Mateřské škole

Datum realizace rituálu:	19.5. 2017
Místo realizace rituálu:	MŠ 1
Jméno učitelky vedoucí rituál:	Jana, Vlasta
Název rituálu:	Zahradní slavnost - Den matek
Cíle rituálu:	<ul style="list-style-type: none"> - rozvoj pohybových schopností – zvládat základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci - (organizace vystoupení: prostorová orientace + ptačí tanec), sladit pohyb se zpěvem (viz. písně a říkanky s pohybem) - rozvoj komunikativních dovedností a kultivovaného projevu - učit se zapamatovat krátké texty, vědomě si je zapamatovat a vybavit si je postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí - rozvoj paměti a pozornosti - záměrně se soustředit na činnost a udržet pozornost - rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocíty, získané dojmy a prožitky vyjádřit - prožívat radost ze zvládnutého a poznaného, překonat ostych a vystoupit před ostatními dětmi, těšit se z hezkých a příjemných zážitků, zachycovat a vyjadřovat je slovně, pomocí hudby, hudebně pohybovou improvizací - posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem- prostřednictvím vystoupení upevňovat pozitivní vztah mezi dítětem a rodinou, rodinou a MŠ - rozvoj kooperativních dovedností - spolupracovat s ostatními při tvoření programu na vystoupení - získání povědomí o mezilidských morálních hodnotách - přistupovat k dospělým s úctou k jejich osobě, chovat se zdvořile - poznávání pravidel společenského soužití a jejich spoluvytváření v rámci přirozeného sociokulturního prostředí - mít povědomí o širším společenském a kulturním prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte
Klíčové kompetence rituálu:	<p>Kompetence k učení : aktivně si všímá , co se kolem něho děje, poznává, že se může mnohému naučit, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje, dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo</p> <p>Kompetence k řešení problémů: všímá si dění v bezprostředním okolí. Nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu</p> <p>Kompetence komunikativní: dokáže vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocíty různými prostředky (řečovými, hudebními), komunikuje v běžných situacích bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými, rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivně ji používá k dokonalejší komunikaci s okolím</p> <p>Kompetence sociální a personální: při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje, uplatňuje základní společenské návyky a pravidla společenského styku</p> <p>Kompetence činnostní a občanské: zajímá se o druhé i o to, co se kolem děje, je otevřené aktuálnímu dění</p>
Vědomosti, dovednosti a schopnosti spojené s rituálem:	<ul style="list-style-type: none"> - vědomosti - získání povědomí o významu Svátku matek - schopnosti - dokáže udržet pozornost, aktivně se podílí na programu vystoupení - dovednosti - dovede si zapamatovat text písní, básní, odrecitovat, zazpívat a zdramatizovat je

Průběh rituálu:	Děti se před samotným vystoupením převlekly do indiánských kostýmů - všichni i učitelky měly indiánské čelenky, hnědá trička a černé elastáky. Děvčátkům paní učitelky učesaly indiánské copánky a společně s chlapci jim nakreslili na obličej barevné indiánské proužky. Rituál se konal v 15:00 hodin v zahradním přístřešku mateřské školy. Vystupovaly děti z obou tříd, jak děti menší tak předškoláci. Jen úvod rituálu byl společný - indiánský, ale jinak měla každá třída své vystoupení. Zde budu popisovat vystoupení předškolních dětí. Rituál probíhal následovně. Nejprve paní ředitelka všechny rodiče, především maminky přivítala průvodním slovem. Indiáni již byli připraveni ve dlouhé řadě a zpěvu písně „Indiáni jdou“, obě třídy vytvořily kruh. Tato píseň byla doprovázena pohybem. Zapojily se také učitelky. Poté proběhlo krátké vystoupení nejmenších dětí a následně předškoláků. Ti maminkám předvedly básničky „ Usmívám se trému mám, Oči, oči, očička“. Zazpívaly také písničky „ Naše máma“, Nejlepší maminka a Procházím se lesem.“ Předposlední píseň byla doprovázena pohybem a s rekvizitou - míminkem. Poslední písnička probíhala ve dvojicích. Na závěr vystoupení měly děti pro maminky připraveno překvapení v podobě přání a ptačího tance, na který děti své maminky vyzvaly a společně i zatancovaly. Rituál probíhal na školní zahradě - venku.
Reakce učitelky na rituál:	R1: „Tak držím palečky, ať se Vám to podaří.“ R2: „Vlastíku, Vašku, nerušte!“ R3: „Děčka super, mám z vás radost, krásně jste to zvládli, vidíte.“
Reakce dětí na rituál:	D1: „Paní učitelko, Honza mě předbíhá, když já mám stát za Emou.“ D2: Šimon „Jupíí, jsme indiáni a já jsem indián Jones.“ D3: Nikolka na svou maminku: „Mami, je to přáníčko krásné, co jsem ti udělala, že?“ D4: Lucinka: „Mami pojď tančit!“
Reakce rodičů na rituál:	R1: Maminka od Tobíka a Haničky se při vystoupení rozplakaly. R2: „No měli jste to krásné Mikulášku, ta písnička o mamince byla srandovní.“ R3: „Krásné, Julinko, pojď si pro pusu.“ R4: Maminka od Kubíka „Jéé to je dobré, ptačí tanec jsem tančila naposledy už ani nepamatuju kdy.“
Přínos rituálu z pohledu pozorovatele:	Rituál byl přínosem především proto, že se sešly jak maminky a další rodina. Společně tak strávili tuto oslavu. Byly opět posíleny vztahy mezi mateřskou školou a rodinou a také mezi matkou a dítětem samotným.
Naplnění cílů rituálu z pohledu pozorovatele:	Cíle rituálu byly naplněny. Hlavním cílem rituálu bylo, aby se rodina setkala a oslavila společně svátek Matek. Zároveň si tímto vystoupením všichni připomněli, jak je důležité si své maminky vážit.
Evaluační rituálu učitelkou:	V: „Musím říct, že jsem s výkonem našich dětí nad míru spokojená. Jako když si vzpomenu jak jsme to vystoupení zkoušeli naposled na nečisto, no kdybyste viděla co oni u toho dělali (smích), ale nakonec mile překvapily. Ještě jsem se musela smát, jak jsem děčka pochválila tak Kačka na to reagovala větou: „Vidíš, já jsem ti paní učitelko říkala, že Tě nezklamem.“
Reflexe a hodnocení rituálu dětmi:	Děti byly spokojené a i další den si donesly do školky indiánské čelenky a hrály si na indiány.
Evaluační rituálu pozorovatelem:	Rituál oslavy Svátku matek se mi líbila. Děti měly vystoupení pro maminky pečlivě natrénované. Celkový program byl pestrý. Byly zde zařazeny jak básničky a písničky, tak také tanečky. Indiánské přivítání mě také zaujalo, jen mi do celého konceptu besídky moc nesesedělo, protože indiánské bylo pouze přivítání a přáníčko pro maminky. Celý program se týkal už jen čistě maminek. Mile mě překvapilo, že se rituálu zúčastnil tak hojný počet lidí. Toto vystoupení mělo emocionální náboj, všechny maminky byly dojaty.

Poznámka: Pozorování a reakce dětí byly zaznamenány jak v průběhu rituálu tak i po jeho ukončení.

Příloha P V:PŘEPIS ROZHOVORU S PANÍ UČITELKOU ODETTOU

Rozhovor Odetta

M: Ahoj Odetto, já bych se Tě chtěla poprosit, jestli bys mi mohla odpovědět na pár otázek týkajících se rituálů v mateřské škole. Ještě než začneme, tak bych se Tě chtěla zeptat, jestli souhlasíš s tím, že tento rozhovor bude nahráván na diktafon.

O: Ahoj, ano souhlasím s tím, aby byl rozhovor nahráván na diktafon.

M: Tak to jsem ráda. Na úvod Ti tedy řeknu definice a zároveň rozdíl mezi pojmy rituál a ritualizace.

M: Tak v mateřské škole probíhají jak rituály, tak ritualizace. Rituály jsou velké akce neboli ceremonie, které probíhají během roku, jsou vyjímečné a zanechávají v dětech silný zážitek. Často vychází z tradic a zvyků, které se dodržují v jednotlivých ročních obdobích. Ritualizace jsou takové aktivity, které v mateřské škole probíhají automaticky a představují přechod od jedné činnosti ke druhé. A my se tedy spolu budeme zabývat především těmi rituály. Tak první otázka:

M: Jaký je Tvůj názor na využívání rituálů v mateřské škole?

O: Takže rituály v mateřské škole jsou určitě důležité, jak vlastně pro nás učitele, co se týká spolupráce s rodinou, tak i vlastně pro děti. Tím, že jsou realizovány v průběhu celého roku, tak prostřednictvím nich můžeme vidět, jak u dětí co jim přináší a také u rodičů, jejich reakce a tak. Je to vlastně taková zpětná vazba, která se prolíná mezi školkou, rodiči a dětmi.

M: Bezva, děkuji za názor. Proč používáš rituály v mateřské škole a mohla bys uvést konkrétní příklady?

O: No tak proč. To souvisí tak trošku s tím, jaký mám na to názor. Je to důležité ohledně té spolupráce, jak jsem říkala a také proto, aby rodiče měli možnost vidět, jak se s těmi dětmi tady pracuje, co se s nimi dělá, co se naučily, nebo jak třeba i reagují. Protože vesměs tady ty velké akce jsou ve spolupráci s rodinou. Tady už můžu vyjmenovat nějaké ty akce?

M: No, můžeš klidně.

O: Tak teď mě třeba napadlo to rozloučení s předškoláky. Tak dříve jsme to dělávali jenom jako soukromě bez rodiny, bez rodičů, ale zjistili jsme, že je to takový důležitý okamžik v životě toho dítěte rozloučit se s tou školkou, tak jsme to začali dělat ve spolupráci s rodiči. Opravdu se nám to potvrdilo, že je to taková velice pěkná akce, to loučení. I ti rodiče to vlastně oceňují, tu možnost, být u toho, když se to dítě s tou školkou loučí. Takže tam se nám opravdu osvědčilo tu rodinu přizvat. Tam taky ty děti jsou rády, že je rodiče vidí, jak se jako pasují do role těch školáků, takže oni už se v ten moment cítí být školáky. Do konce roku tak ty děti titulujeme po tom pasování, že už jsou jako školáci. Toto pasování a oslovení „školák“ u nich posiluje sebevědomí, a to jak před ostatními dětmi, tak před rodinou. Už mají prostě pocit, že jsou někde trošku výš, že něčeho dosáhly.

M: Myslíš, že ty rituály určují i nějaký řád, systém? Nebo jsou to spíše ty ritualizace tohle?

O: No rituály a ritualizace spolu podle mě souvisí. Za prvé, když děti nastoupí do školky tak se musí naučit nejdříve nějakým těm ritualizacím, těm pravidlům a potom vlastně následně se i ty ritualizace využívají na ty velké rituály, akce.

M: Tak děkuju za odpověď. **Při jakých příležitostech v průběhu dne využíváš ritualizace, mohla bys je blíže popsat, na co jsou zaměřeny?**

O: Ano, tak já to vezmu od toho rána. Tak u nás je vlastně takovou úvodní ritualizací přivítání-učitelka dítěti podá ruku a vzájemně se pozdraví. Nebývá to na ostatních školkách, nebo nesetkala jsem se s tím. Já to vidím jako naprosto přínosné, protože mám přehled o tom, kdo přišel, kdo to dítě dovedl a i rodiče ví, že od této chvíle já už za jejich dítě přebírám zodpovědnost. Je to i takové milé a učí to ty děti určitému slušnému chování. Tak toto je ta podstatná první ritualizace. Potom využíváme ritualizaci při uklízení hraček. Máme uklízeč písničku, kterou pouštíme. Ta upozorňuje děti na to, že začíná aktivita úklidu. Potom zvonečkem se svoláváme na hromadnou svačinku. Jakmile zazvoní zvoneček, děti už ví, že si mají jít umýt ruce a sednout si hned ke stolu. To je taky každodenní ritualizace. Dál když začínáme třeba motivace k určitému tématu, tak si sedáme do kruhu přivítáme se básničkou, ty básničky se tak nějak mění, ale i my se snažíme ty děti nějak zklidnit. I když je básnička pokaždé jiná, tak nějaká tam vždycky na to zklidnění je. Dál po řízených činnostech si sedáme ke stolkům a čekáme na pitný režim a to máme taky takovou ritualizační říkanku jako: „ Ruce pozor, ruce spát, ruce pryč!“ a to znamená, že už si musí všichni sednout, dát ruce pod stůl, protože se nám dřív stávalo, že se hrnečky rozbíjely, tak musí mít ruce schované spíš z bezpečnostních důvodů. Nebo taky proto, abychom je nepolily, když budeme pít nelévat. Takže to používáme vlastně denně. Už jsou na to děti i zvyklé. Kdybychom tuto říkanku vynechali, tak už jim bude chybět a budou se jí dožadovat.

M: A ještě když jsme u těch ranních činností, myslíš, že ranní kruh je ritualizace, nebo případně využíváš v ranním kruhu ritualizace, které děláš každý den?

O: No spíš jako někdy u toho úvodu, ale moc často ne, protože u těch dětí si myslím, že je často lepší měnit někdy i místa toho úvodu, tam bych to úplně neviděla jako pravidlo. Ale myslím, že spíš to přivítání je takovou ritualizací na úvod to jo, ale pak dál už bych to tak neviděla. Hlavně i ta místa toho úvodu do činností se snažíme měnit, že někdy řízenou činnost začínáme třeba v šatně. Více méně začínáme tady ve třídě, ale ony ty děti mají rády změnu. Takže jednou stojím u okna, jednou stojím tam... měním role a snažíme se to místo přizpůsobit daným činnostem. Takže jako jasnou ritualizací bych to neviděla. Ale je pravda, že někdy se stane, když máme motivace a pak třeba frontální činnosti a ke stolečku se nejde, tak i ty děti se někdy ptají, kdy už budeme dělat něco u toho stolečku, protože už jsou na tu posloupnost aktivit zvyklé. Ale taky to není úplně pravidlo.

M: Je tedy ještě nějaké jiné místo kde s dětmi využíváš ritualizaci?

O: Tak určitě ještě v umývárně máme zveršovaná pravidla, která se snažíme s dětmi neustále opakovat. Např. „ Ruce my si umýváme, kolem sebe necákáme“. Takže i to říkáme prakticky denně a oni už potom automaticky ví a opakují říkanku s náma. To samé

je, když jsme v šatně a odcházíme na vycházku tak říkáme „Dvojka chodí tuze tiše, tlapky máme jako z plyše. Tiše myši ši, ši, ši ať nás nikdo neslyší.“ A ty děti se tímto opravdu jako ztiší. Je to pro ně takový signál toho, že se někam odchází. Pro ně je to taky známka toho, že ví, že už jsou všichni oblečeni, řekneme si tu říkanku a jdeme. Takže ta ritualizace tam určitě je. Je to pro ně určité znamení, přechod k další činnosti. Jinak při pobytu venku ritualizace nevyužíváme vůbec. Potom je oběd, tam asi taky ne, protože se z venku plynule přechází k připraveným stolečkům. Akorát po zasednutí ke stolu si říkáme básničku „U jídla moc nemluvíme, ať jej pěkně všechno sníme.“ Pak je odpolední klid, na který odjíždíme vláčkem a mašinka vždycky hlásí, že jedeme do „Záchodkova“ a pak do „Hajánkova“, tuto ritualizaci mají všichni velice rádi. Následuje pravidelná četba pohádky, což je taky každodenní ritualizace. Pro děti je to taková známka toho, jako aha, tak teď se můžeme uložit ke spánku. Po tom probuzení dětí následují spíše volné hry, nebo jen nabízené činnosti.

M: Výborně, děkuji. **Tak další má otázka je, jaké rituály realizuješ v mateřské škole v jednotlivých ročních obdobích? Mohla bys mi je blíže popsat?**

O: Tak u nás každý školní rok má nějaké téma, které se prolíná celým rokem, takže letos v září jsme začali vařečkovým týdnem, protože letošní téma je „Ham, ham, ham to si dám“, děti si tedy s rodiči doma ozdobily vařečky a na konci týdne je donesly do školky a my jako učitelky jsme z nich udělaly velkou výstavku u vchodu naší mateřské školy. Prostě každý rok nás nějaké to téma provází.

M: A mohla bys prosím ty rituály seřadit podle ročních období, jak jdou?

O: Jo, tak ty podzimní akce, tam by patřilo třeba to opékání špekáčků a hledání podzimníčka, to je s podzimem u nás spojené. Sice to třeba letos není, ale dělává se to, závisí to, ale na počasí. A právě letos kvůli počasí jsme to neměli. Nebo jsme na podzim chodili třeba na Vsetínskou věž pozorovat podzimní krajinu – stromy. Ale tato akce, i když byla jako pěkná a rodiče se jí zúčastňovali, byli nadšení, tak moc rodičů se jí neúčastnilo, takže jsme ji teďka zrušili, ale rádi bychom se k ní časem zase vrátili. Co se týká zimy, většinou je to akce přivítání zimy Svátý Martin. Spíše se to váže k těm tradicím a zvykům, to znamená Mikulášská nadílka, Vánoční besídka. Navštěvujeme taky akce ve městě je to třeba zdobení vánočního stromečku, taky se to koná pravidelně každý rok. Teď ještě bylo to pečení perníčků, s rodiči, ale moc se jich také nezúčastnilo, tak jsme ji zrušili. Letos ji, ale budeme dělat po pár letech znova, protože se nám to hodí k tomu ročnímu tématu, takže zkusíme a uvidíme. Také jsme dělávali stavění sněhuláků, to je bez rodičů. To je, ale spíš taková soutěž o největšího sněhuláka, tak to asi není úplně rituál. No vlastně ještě jsem si vzpomněla na Halloween, některé tyto akce co děláváme bývají někdy s rodiči někdy bez. Třeba zrovna ten Halloween, jak si viděla, tak ten prolíná všechny tři třídy, není to akce jedné třídy, ale celé školky. Neúčastní se jí teda rodiče, ale je to spíš z toho důvodu, že to probíhá spíše v dopoledních hodinách. A to samé karneval. Dělá se hromadně, zase se ho účastní všechny třídy, je to společná aktivita, ale opět se jí neúčastní rodiče. Na jaře, to je každoroční Vynášení Moreny, další akce, které se teda taky nezúčastňují rodiče. Pak máme velikonoční tvoření, to už je vlastně akce s rodiči, to se dělá v odpoledních hodinách, takže si rodiče s dětmi mohou udělat nějaké výrobky, které si pak odnesou domů. Vzpomněla jsem si ještě, že jsme mívali i vánoční tvoření, to bývalo po besídkách, ale nemělo to ten efekt, který to tvoření mělo mít, tak jsme zůstali jen u té besídky, aby si ti rodiče užili spolu tu vánoční pohodu. Ještě děláme na jaře v květnu den matek, to je besídka zase s rodiči. Vždycky se snažíme, tu besídku přizpůsobit tomu ročnímu tématu. No a v létě začínáme

dětským dnem, to je dopolední akce bez rodičů, pak je to školní výlet, je to taky takový rituál i když měníme místa. A na závěr je to rozloučení s předškoláky.

M: A přespáváte s dětmi ve školce třeba?

O: Přespávali jsme přespávali, ještě dva, tři roky zpátky. Bylo to ale zrušeno spíš z důvodu, že děti byly často nemocné, kašlaly, takže stejně jsme třeba těm rodičům volali, ať si pro to dítě přijedou. No a teď to děláme tak, že děti tu zůstávají do 10 hodin večer, což jim úplně stačí. Celou dobu si užívají hry a připravený program a pak jdou jakoby spát domů. Takže to si myslím, že je takové lepší. Děti jsou teď daleko citlivější a mají kolikrát strach z toho, že v té školce musí spát.

M: Co podle Tebe rituály u dětí rozvíjí? Mohla bys uvést konkrétní příklad vlastností, které mohou rituály u dětí rozvíjet?

O: Tak určitě posilují to sebevědomí toho dítěte, pomáhají dítěti překonávat stud vystoupit někdy, ale to se týká především těch besídek. Je to třeba to vítání občánků. Určitě rituály umožňují dítěti se projevit, před rodiči, aby jim ukázaly, co umí. No jinak negativní vlastnost, no řeknu to tak, že třeba když je někdo komediant, což se mi taky stalo, že to dítě za normálních okolností tak nereaguje, nepředvádí se, ale v momentě když má diváky, tak začne. Ale mám zjištěné, že některé ty děti mají vlastně strach a ten schovávají za tu komediální reakci, potlačují tu svou obavu vystoupit právě tímto a ani si neuvědomují, že na sebe takhle mnohem více upozorňují.

M: Je nějaká dovednost, kterou podle Vás mohou rituály u dětí rozvíjet?

O: Tak hlavně je to o tom rozvíjení té samostatnosti, schopnosti vystoupit o té komunikaci mezi dětmi společně tak i mezi dospělými jak rodiči pokud jsou to rituály s rodiči tak vlastně spolupráce a komunikace s paní učitelkou. A hlavně je to o tom se přizpůsobit té společné činnosti a společnému programu.

M: Jsou nějaké schopnosti, které se u těch rituálů můžou rozvíjet? A jaké?

O: Tak schopnosti určitě také. Zase bych zmínila ty komunikační, které jsou spojené s tím vystupováním na veřejnosti nebo před rodiči. Dále i ty pohybové, protože součástí každého rituálu bývá nějaký pohyb a ty děti nevydrží jen stát na místě, takže se zařazuje ten pohyb, aby se měnila ta jejich činnost. A také snad i ty organizační. Zase to souvisí s těma dovednostma, přizpůsobení se společným činností.

M: Další předposlední otázka. Jaký je podle tebe přínos rituálů pro děti a mohla bys uvést nějaký konkrétní příklad?

O: Tak u těch rituálů, které se dělají s rodiči je nejdůležitější rozvíjení takových těch vztahů jak mezi dětmi, tak i mezi rodiči. Rodiče vidí, co se ty děti naučily, co zvládly a co umí. A děti jsou rády, že jim to mohou ukázat. Rodiče také vidí, jak se s těmi dětmi tady pracuje celkově, že se jim opravdu věnuje veškerá možná péče. A určitě to jde poznat i na tom jaké vztahy má ta paní učitelka s dětmi a jak ony reagují. A také ta spolupráce rodiny a školky, protože zas když my potřebujeme, abychom nějak spolupracovali s rodiči, chceme po nich něco, tak se nám to vrací, protože vidí, že se dětem věnujeme.

M: Má to třeba i nějaký přínos z pohledu spolupráce s městem?

O: Tam bych to viděla jen z důvodu toho, že pokud jsou ti rodiče spokojeni a máme pozitivní ohlasy tak jediné, že by to, jak se říká, mohli poslat dál. Třeba nějaký článek do novin. Taky se nám to stalo, jedna maminka se nás po jedné akci ptala, kde nás může pochválit. Takže jediné takto, že by se ty pozitivní ohlasy donesly až k městu a to vidělo, že jsou tady rodiče spokojeni tak pokud by třeba město uvažovalo o zrušení školky, tak by nám to třeba mohlo pomoci. Ale jinak v podstatě asi ne.

M: Je třeba i nějaké úskalí, které ty rituály mají a mohou nějak ovlivnit děti a učitele?

O: Tak to největší je asi ta obava z toho neúspěchu, ze strany dětí především, že třeba nesplní očekávání rodičů. Že budou mít obavy, že se to rodičům nebude líbit. Nebo právě takové ty děti co se předvádí. To se mi taky stalo, že jeden chlapec opravdu měl komediální výstup a rodiče na té besídce z toho byli nešťastní, protože viděli, že to vidí i ti ostatní rodiče a to pro ně nebylo moc příjemné. Takže to na ně negativně dopadlo a to i na dítě. A další besídku na toto dítě vzpomínalo a i ostatní děti takže to ovlivnilo celý rituál té besídky. Tohle byla vlastně vánoční besídka a ten chlapec se vlastně na den matek snažil, ale pořád na to i tak myslel jak on tak i ostatní. Takže tohle bych viděla jako ten největší problém, že děti mají obavu, aby byly dobré a ukázaly, co se naučily. Někdo má třeba nižší sebevědomí a tak když něco pokazí, tak na další akci už třeba nechce vystupovat.

M: A ještě nějaký přínos co to má pro ty děti obecně?

O: Každý rituál má svůj přínos. Za prvé je to takové slavnostnější, ty akce nejsou tak časté a ikdyž se každoročně opakují tak nikdy nejsou úplně stejné. Ten pobyt dětí ve školce to zpestří. A opravdu můžou ukázat nejenom rodičům, ale i ostatním dětem co umí.

M: Takže si z toho odnáší nějaký zážitek.

O: Určitě je to něco co není úplně standartní jako ty ritualizace, které nás provází celým tím dnem. Ten rituál je pro ně prostě něco vyjímečného.

M: A může mít ten rituál i nějaké úskalí pro učitele?

O: No tak jaké si to uděláme, tak takové to máme. Samozřejmě se člověk poučí z různých chyb, nebo spíš v průběhu té praxe dojde na to, že není potřeba ty děti drilovat, ale spíš přirozeně ukázat co umí. Nestresovat sebe ani děti a naopak se z toho radovat a být pozitivní. Samozřejmě, když něco nevýjde tak se z toho člověk poučí.

M: Takže nějaké úskalí úplně ne.

O: Já si myslím, že to je na člověku, když se někdo chce stresovat, že to nedopadne dobře tak si to tak udělá sám. A když nechce, tak to dopadne dobře.

M: Tak a úplně poslední otázka, kde se inspiruješ při výběru realizací rituálů?

O: Já třeba osobně moc nenavštěvuji internet, mě to spíš tak nějak napadá. Co se týká těch besídek, které jsou nejdůležitější, tak já vycházím z toho co, už děti umí a třeba jenom změním text známé písničky. Opravdu můžu říct, že mě to ještě napadá.

M: Tak to jsi asi jediná, protože většina uvádí nějakou literaturu nebo internet a kolegyně. (smích)

O: Jako někdy, když potřebuju třeba nějakou básničku nebo něco, tak si ji vyhledám v nějaké knížce, ale jinak se opravdu snažím měnit ty texty nebo vycházím z her, které děti už znají. Pro děti je to pak jednodušší se to naučit a je to pro ně zábavnější a míň je to stresuje, protože to pro ně není úplně něco nového. Já mám většinou zkušenost, že když si vymyslím téma nějaké besídky, tak na něj nemůžu najít žádnou vhodnou básničku. Takže mě potom vlastně nezbyde nic jiného než si to vymyslet, ale mě to baví. Samozřejmě s předškolákama je to podobné, můj otec dělal na hvězdárně tak jsem tam děti vzala a k tomu si domyslela program. S paní ředitelkou pak předškolákům skládáme básničky na rozloučenou. Zatím tedy čerpám ze svých kapacit. (smích)

M: To je hezké.

O: Děkuju,

M: Já Děkuju za poskytnutí rozhovoru.